

RAPPORT

Med Brygga som springbrett Evaluering av et integreringstiltak for tidligere rusmisbrukere

Melina Røe og Berit Berg i samarbeid med Signe Haukvik

SINTEF Teknologi og samfunn

Mars 2005

SINTEF**SINTEF Teknologiledelse
IFIM**Postadresse: 7465 Trondheim
Besøksadresse: S P Andersens veg 5
Telefon: 73 59 25 59
Telefaks: 73 59 25 70

Foretaksregisteret: NO 948 007 029 MVA

SINTEF RAPPORT

TITTEL

**Med Brygga som springbrett
Evaluering av et integreringstiltak for tidligere rusmisbrukere**

FORFATTER(E)

Melina Røe og Berit Berg i samarbeid med Signe Haukvik

OPPDRAGSGIVER(E)

Trondheim kommune

RAPPORTNR. STF50 A05046	GRADERING Åpen	OPPDRAGSGIVERS REF. Kristel Killie	
GRADER. DENNE SIDE	ISBN 82-14-03023-4	PROSJEKTNR. 385222.00	ANTALL SIDER OG BILAG 49
ELEKTRONISK ARKIVKODE SINTEF RAPPORT BRYGGA.doc		PROSJEKTLÉDER (NAVN, SIGN.) Berit Berg	VERIFISERT AV (NAVN, SIGN.)
ARKIVKODE	DATO 2005-03-04	GODKJENT AV (NAVN, STILLING, SIGN.) Berit Berg, forskningssjef	

SAMMENDRAG

Integreringstiltaket Brygga er et tilbud for personer med et tidligere rusproblem som etter endt behandling skal etablere seg i rusfri tilværelse i Trondheim. Tiltaket er en møteplass hvor man kan treffe andre likesinnede, sette i gang aktiviteter etter eget ønske, og gjennom råd og veiledning få hjelp til å få på plass bolig, skole, arbeid, økonomi, fritid, nettverk etc.

Arbeidsmetoden ved Brygga bygger på stor grad av tilstedeværelse, tilgjengelighet og langsiktighet. De fokuserer på å styrke den enkeltes identitet og er en arena for å prøve ut roller og bistår på denne måten den enkelte til selv å gjøre de grep som må gjøres for å bli integrert i samfunnet. Nøkkelbegrep er tillit, langsiktighet og en plattform for å tørre å utvikle seg videre.

Formålet med evalueringen er å gjøre erfaringer med tiltaket tilgjengelig for offentlige myndigheter, bevilgende instanser, ulike fagmiljøer og andre som er opptatt av integrering. Vi har belyst de ansattes, samarbeidspartnerne - og ikke minst - brukernes erfaringer med dette tiltaket. Tiltaket oppstod som et prøveprosjekt i 1998 i et samarbeid mellom Sør-Trøndelag Fylkeskommune v/ N.K.S. Kvamsgrindkollektivet og Trondheim kommune v/Osloveien Arbeidstreningssenter (nå Stavne Gård KF). Brygga gikk over fra å være prosjekt til tiltak i 2001.

STIKKORD	NORSK	ENGELSK
GRUPPE 1	Evaluering	Evaluation
GRUPPE 2	Rusmisbruk	Drug dependence
EGENVALGTE	Integrering	Integration
	Sosialt arbeid	Social work

Forord

Med dette foreligger evalueringen av Brygga – integreringstiltak for tidligere rusmisbrukere. Denne evalueringen ble gjort på oppdrag fra Brygga, som ønsket en ekstern evaluering av de arbeidsmetodene de bruker og hvordan denne metodikken påvirker brukernes integreringsprosess. De ønsket også et dokument som kunne være et bidrag til den faglige diskusjonen omkring den rusrelaterte omsorgen.

Det er flere vi gjerne vil takke. Først av alt må vi takke brukerne av Brygga som har vært villige til å stille opp i intervjuer og fortelle om sine erfaringer både fra tiden med rus og deres prosess fram til i dag. De andre vi vil takke er Bryggas ansatte som har stilt opp gang på gang til samtaler med forskerne som trengte flere runder med samtaler for å komme ”under huden” på tiltaket. Vi må også takke alle samarbeidspartnerne som villige stilte opp til intervjuer med oss.

Signe Haukvik har som en del av sitt mastergradsstudium gjort de fleste brukerintervjuene. Hun fortjener en stor takk for at hun delte dataene med oss.

Trondheim, mars 2005

Melina Røe

Berit Berg

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Innledning	5
1.1	Hvorfor denne evalueringen?	5
1.2	Problemstillinger og begrepsavklaringer	6
1.3	Rapportens oppbygging.....	7
2	Gjennomføring og metode	8
2.1	Anonymisering	8
3	Narkotikapolitikk, narkotikamisbruk og rusbehandling	9
3.1	Rusmisbruk – et individ- eller samfunnsproblem?	9
3.2	Mellom behandling og integrering	10
3.3	Tall på omfanget av tungt narkotikamisbruk	11
4	Brygga – bakgrunn og organisering	12
4.1	Bakgrunn for oppstart av Brygga	12
4.2	Organisatoriske rammer, organisering og samarbeidspartnere	12
4.3	Hvordan brukerne blir introdusert til Brygga.....	14
5	Brukernes vurdering av Brygga	15
5.1	Noen brukerutsagn fra evalueringen i 2000	15
5.2	Brukernes erfaringer med Brygga i 2004	15
5.2.1	Brukernes bakgrunn	16
5.2.2	Viktigheten av ettervern – viktigheten av Brygga	16
5.2.3	Møtet med Brygga.....	18
5.2.4	Nettverk – mellom ensomhet og sosialt liv	19
5.2.5	Et sted å stikke innom – et sted å være	20
5.2.6	Normal/unormal	21
5.2.7	Åpningstider, tilgjengelighet, struktur og de ansatte	22
5.2.8	På Brygga med barna	23
5.2.9	Metadonbrukere på Brygga?	24
5.2.10	Integrering med Brygga som springbrett	24
5.3	Oppsummering	25
6	Samarbeidspartneres vurdering av Brygga	26
6.1	Informasjon og tilgjengelighet	26
6.2	Brygga – midt imellom behandlingsverden og kommunen	27
6.3	Metodikken ved Brygga	29
6.4	Oppsummering	30
7	”Vi gjør alt og ingenting” - om Bryggas metodikk	32
7.1	De ansattes fortelling om hvorfor Brygga blir kalt et integreringstiltak	32
7.2	Bryggas målgruppe	33
7.3	Faste aktiviteter og tilgjengelighet	33
7.4	Fritids- og nettverksarbeidet ved Brygga	35
7.5	Brygga som ”talerør” for gruppa.....	36
7.6	Brygga for familier.....	36
7.7	Oppsummering	38

8	Oppsummering og anbefalinger	40
8.1	Informasjon og tilgjengelighet	40
8.2	Avgrensing av brukergrupper.....	40
8.3	Integreringstiltaket Brygga - har det lyktes?	40
8.4	Avslutning	41
Referanser	.....	42

1 Innledning

Det finnes ikke noen hokus-pokus-løsninger i forhold til nettverk og fritid for rusmisbrukere. Eller til noen andre, heller. Man må ha fokuset rettet mot det, og stadig minne seg på at det ikke går fort. Man må jobbe langsiktig¹.

Integreringstiltaket Brygga er et tilbud for personer med et tidligere rusproblem fra 18 år og oppover. Det er primært et tilbud for personer som etter endt behandling skal etablere seg i rusfri tilværelse i Trondheim. Det er også et tilbud for personer som ikke har gjennomført behandling, men som har vist stabilitet over lengre tid uten rus. *Bryggas hovedfokus er at det ikke er avgjørende hvor man kommer fra, men hvor man vil hen.* Den fasen de befinner seg i kaller Brygga integreringsfasen, som innebærer at de skal etablere seg i ny livssituasjon i forhold til bolig, skole, arbeid, økonomi, fritid, nettverk etc. Bryggas ansatte bistår i dette arbeidet med råd, veiledning og tilstedeværelse, og hovedmålet er å bistå i den enkeltes arbeid med å etablere støttende nettverk og en meningsfull fritid. Brygga er også en åpen, uformell møteplass der brukerne kan møtes og sette i gang egne aktiviteter.

I desember 2003 ble SINTEF IFIM kontaktet av Brygga med ønske om bistand til en evaluering av tiltaket. Brygga begrunnet behovet for evaluering på følgende måte: *Vi har nå drevet Brygga i fem og et halvt år og har behov for evaluering av tiltaket for videre utvikling og drift.*

Med midler fra Brygga (N.K.S. Kvamsgrindkollektivet og Stavne Gård KF), Trondheim kommune og fra Midt-Norsk Kompetansesenter for Rusfaget (Rusbehandling Midt-Norge HF)² ble det mulig å gjennomføre denne evalueringa. Parallelt skrev en mastergradsstudent om temaet rus med Brygga som utgangspunkt, noe som bidro til at man fikk dra veksler på data og erfaringer i en større gruppe bestående av prosjektleder, prosjektmedarbeider og masterstudent.

1.1 Hvorfor denne evalueringen?

Denne evalueringen har kommet etter forespørsel fra Bryggas ansatte. I en tid med både omorganisering av rusomsorgen nasjonalt og omorganisering i Trondheim kommunen, ønsket man et dokument som kunne *synliggjøre metodikken de jobber etter ved Brygga, og gi et bidrag til den faglige diskusjonen omkring den rusrelaterte omsorgen.*

Formålet med evalueringen er å gjøre erfaringer med tiltaket tilgjengelig for offentlige myndigheter, bevilgende instanser, ulike fagmiljøer og andre som er opptatt av integrering. Vi har belyst de ansattes, brukernes og samarbeidspartnerne erfaringer og meninger.

Det skilles mellom to typer evalueringer: prosessevaluering og resultatevaluering. Med en resultatevaluering søker man å avdekke hvilke effekter og konsekvenser som følger av at et tiltak er satt i gang, hvordan effektene av tiltaket stemmer overrens med målsettingene og om resultatene kan tilskrives tiltaket. Prosessevaluering gjennomføres som oftest i implementeringsfasen (Foss 2000).

Denne evalueringens hovedtyngde ligger på resultatene. Brukerne er i denne evalueringen sentrale informanter.

---

¹ Ansatt ved Brygga.

² Beskrivelse av de ulike instansene finnes i kapitlet *Brygga – bakgrunn og organisering.*

1.2 Problemstillinger og begrepsavklaringer

Viktige forskningsspørsmål har vært: Hvordan fungerer tiltaket som et *integreringstiltak* for brukerne? Finnes det lignende tiltak som kan erstatte det Brygga representerer?

Brygga ønsket et "utenfrablakk" på det arbeidet de driver. De ønsket en uavhengig vurdering både av den innholdsmessige delen av arbeidet, samt arbeids- og samarbeidsformer.

Brygga ønsket også en brukervurdering av arbeidsformer og metodisk tilnærming, der sentrale stikkord er:

- *tilgjengelighet*
- *brukerstyrking*
- *utvikling av rusfri identitet*
- *ressursfokus*
- *mestringsstrategier*
- *sosial trening og oversetting av opparbeidet kompetanse i behandling for bruk ute i (stor)samfunnet*

I tillegg ønsket Brygga en funksjonsbeskrivelse av hva de faktisk gjør og hvilke funksjoner de fyller. De ønsker også å få fram hvilke forebyggende tiltak de kunne ha tilbudt under andre rammebetingelser, med en vurdering av samfunnsøkonomisk virkning av dette.

Dette er noen av spørsmålene vi skal søke å besvare i denne rapporten. Rapporten vil beskrive metodikken ved Brygga, få fram brukernes erfaringer, og se hvordan samarbeidende instanser opplever Brygga.

Brukerne av Brygga har alle hatt *rusrelaterte problemer*, enten de har gått igjennom et behandlingsopplegg eller vist stabilitet uten rus over tid. Også pårørende og venner er brukere av Brygga³. I rapporten brukes begreper som er kjent for de fleste innen rusfeltet med fokus på at mening og innhold blir forstått. De som bruker Brygga vil i rapporten bli kalt for *brukere* av Brygga/tiltaket. Samarbeidende instanser eller ansatte i det øvrige apparatet som er sentrale rundt brukerne og står i kontakt med Brygga blir kalt *samarbeidspartnere*. Samarbeidspartnere vi har snakket med er ansatte ved behandlingsinstitusjoner, terapeuter ved poliklinikker, sosialarbeidere ved oppfølgingstjenestene i Trondheim kommune⁴, og ansatte ved Midt-Norsk Kompetansesenter for Rusfaget og Stavne Gård KF.

Brygga er et *integreringstiltak*. Med dette begrepet vil Brygga signalisere at de jobber med gråsoneproblematikken som ligger mellom behandling og integrering og som går ut over tradisjonelt ettervern. I tradisjonelt kommunalt ettervern blir man etter behandling fulgt opp i en begrenset periode primært med å få på plass bolig, jobb og økonomi, og der det i stor grad forventes at det etter en stund skal gå av seg selv. Brygga jobber i tillegg til dette med å styrke den enkelte gjennom ressursfokusering og med å fokusere på utviklingsmuligheter hos den enkelte. De er en møteplass hvor det etableres et tillitsforhold og brukerne opplever at det er et trygt sted å komme, både i gode og i vanskelige perioder. Vanskelige perioder kan komme mange år etter endt behandling. Da er Brygga der og støtter.

---

³ Pårørende og venner er ikke intervjuet i denne evalueringen.

⁴ Deler av sosialtjenesten/sosialkontorene i Trondheim er i dag organisert under Helse- og velferdstjenesten, oppfølging.

Brukerne bruker begrepet ettervern om all rusomsorg *etter behandling* i intervjuene. En samarbeidspartner som jobber innen rusomsorgen uttrykte at en del "negative begrep" gjennomsyrrer hele rusfeltet:

"Ettervern" og "ansvarsgruppe" for eksempel. Det burde heller hete supportergruppe eller noe sånt.

Dette utsagnet og det at Bryggas ansatte påpeker at de driver med langsiktig integreringsarbeid som skiller seg fra tradisjonelt kommunalt ettervern, tyder på at ettervernbegrepet ikke dekker det de gjør. For flere som jobber innen rusomsorgen assosieres begrepet med noe passivt. Det kan gi assosiasjoner til at de det gjelder skal vernes fra samfunnet eller fra seg selv eller at andre har ansvaret for dem.

1.3 Rapportens oppbygging

Rapporten er delt inn i 8 kapitler. I kapittel 2 gjennomgås metoden som er brukt i denne evalueringen og hva slags datagrunnlag rapporten bygger på. I kapittel 3 ser vi på narkotikamisbruk og – politikk i Norge. I kapittel 4 går vi igjennom bakgrunn og organisering av Brygga. I kapittel 5 gjennomgås brukernes erfaringer, i kapittel 6 uttaler samarbeidspartnerne seg og i kapittel 7 presenteres de ansattes fortellinger og en beskrivelse av den metodikken de bruker i arbeidet de gjør.

Rapportens avslutningskapittel (kapittel 8) gir en oppsummering og noen anbefalinger for den videre driften.

2 Gjennomføring og metode

Fra den første kontakten med Brygga til rapporten var ferdig gikk det ett år. I denne studien har vi benyttet mange ulike kvalitative datakilder: intervjudata, møtedata, observasjonsdata og data basert på litteratur- og dokumentgjennomgang. De fleste intervjuene ble gjennomført våren og sommeren 2004. Det er blitt foretatt intervjuer med:

- 8 brukere av tiltaket
- 2 ansatte ved Brygga
- samtaler og intervjuer med 8 samarbeidspartnere

Brygga har vært besøkt hyppig. Vi har også foretatt besøk ved behandlingsinstitusjonene Veksthuset Molde, N.K.S. Kvamsgrindkollektivet og andre instanser og tiltak som Brygga samarbeider med.

Vi fikk kontakt med brukerne gjennom de ansatte ved Brygga. Det ble hengt opp informasjon og presentasjon av forskerne på tavla der det ble presisert at det var frivillig å delta i intervjuer. Brukerne av tiltaket er mennesker som har vært igjennom mange tøffe prosesser. Imidlertid opplevde vi at dette var mennesker som hadde reflektert mye over egen tilværelse og identitet. De var også veldig gode informanter i den forstand at mange er kommunikative. Ved behandlingsoppleggene som mange av våre informanter har vært igjennom, er ambisjonene knyttet til etablering av kommunikative ferdigheter og selvrefleksivitet, og derigjennom etablering av en identitet der de kan se seg selv frigjort fra stoffavhengighet (Thomassen 2001).

De historiene vi fikk gjennom brukerintervjuene, var mettet av personlige og private hendelser og avgjørelser. Vi opplevde at de gjerne delte de aller innerste refleksjoner med oss. Mange sa at de gjerne ville bli intervjuet; de ville bidra med sine erfaringer slik at Brygga fikk fortsette.

Det ble brukt båndopptaker ved sju av de åtte intervjuene av brukerne. Den åttende brukeren gav uttrykk for at en båndopptaker ville hemme intervjuet. Det ble ikke brukt bånd ved intervjuene med samarbeidspartnerne primært på grunn av manglende kapasitet. Meningsinnholdet ble sikret på en adekvat måte ved at vi brukte god tid i selve intervjusituasjonen for å sikre at mening og innhold ble forstått.

Det er tre ansatte ved Brygga. Den ene er i 100 % stilling, den andre i 80 % og den tredje jobber 20 % ved Brygga. De to første har vært intervjuet i denne undersøkelsen.

Det var flere møter og samtaler med de ansatte i løpet av det året evalueringen pågikk.

2.1 Anonymisering

I og med at det er et svært lite miljø på Brygga, har det vært nødvendig å gjøre noen grep ifht anonymisering. Sitater som kan røpe hvem enkelte er, er heller ikke tatt med, eller er noe omarbeidet.

Noen samarbeidspartnere var opptatt av anonymiseringen. Dersom de skulle snakke fritt og ærlig måtte de vite at de ikke ble gjenkjent. Dette er et viktig krav i all forskning, og dette har vi vært svært nøye med også i denne rapporten. Grepene som ble gjort i forhold til anonymisering var blant annet at mannlige informanter av og til oppstår som kvinner, og omvendt. I andre sammenhenger ble enkelte detaljer endret for å sikre anonymiseringen.

Narkotikapolitikk, narkotikamisbruk og rusbehandling

Dette kapitlet gir en kort beskrivelse av behandlingssideologi i Norge. Vi ser på de ulike aspekter rundt bruk av et samfunnsperspektiv og et individperspektiv. Habilitering og rehabilitering av tidligere rusmisbrukere blir også kort behandlet. Kapitlet avsluttes med noen tall på narkotikamisbruk i Norge sammenlignet med andre land.

2.2 Rusmisbruk – et individ- eller samfunnsproblem?

Hvis en tar en kort gjennomgang av det siste århundrets forståelse av rusmisbruk, ser man at den første halvdel av 1900-tallet var preget av moralsk og medisinsk tenkning hvor det var vanlig å sende misbrukerne på kursteder og arbeidskolonier. Totalavhold var en dominerende ideologi. Fra 1970-årene utviklet det seg alternative teorier om rusmisbruk som innebar at totalavholdstenkningen tapte terreng. I 1985 fikk fylkekommunene utvidet ansvar for den spesialiserte rusbehandlingen. Særomsorgen for rusmisbrukere ble bygget ned, mens det ble en sterk utvidelse av polikliniske tilbud og vektlegging av tiltakskjeder. Med Lov om sosiale tjenester fra 1993 fikk sosialkontorene en viktig rolle med vurdering og ansvar for oppfølging av tiltak både før, under og etter en behandlingsprosess. Det legges mer vekt på at arbeidet med rusmisbrukere er vanskelig og krevende på grunn av at problematikken er så sammensatt og involverer så mange nærpå personer og ulike hjelpeinstanser. Problemer er knyttet til både bolig, inntekt, hverdagsferdigheter, dobbeldiagnoser, lite akseptabel atferd, nettverk og familie (Dahl et al. 2002).

Det er skrevet mye om rusmisbruk der man søker en forståelse av individene og deres valg. Det er også en del samfunnskritiske bøker som viser til misbruk som et samfunnsproblem - både bruken, tilgangen, og muligheten til å komme ut av et misbruk. Christie og Bruun (2003) har i flere tiår forfektet et svært samfunnskritisk syn på bruk av illegale rusmidler:

De ekstreme tapere – på skole, i arbeidsliv, innen institusjonene, blant de straffede – de bruker stoff. Tapet sies å skyldes stoffet. Stoffbruk blir forklaringen på generelt dårlige samfunnstilstander. Om filleproletariatet benytter narkotika, blir derved filleproletariatet forklart. Bruken av stoffene blir den selvinnyttende forklaring på deres elendighet og alternative forklaringer behøver ikke analyseres (Christie og Bruun 2003: 159).

Det er vist at ettervern er et svært viktig ledd i tidligere rusmisbrukeres mulighet til integrering i samfunnet. Ifølge rapporten *Aktivitet og mening: En studie av Kalfarhuset i Bergen som ettervernstiltak* (Greaker og Vetvik 1998) er ettervern et forsømt område for rusmisbrukere og kriminelle. Tiltak som fungerer som en bro, eller en sluse mellom rusinstitusjonene, fengsel og samfunnet utenfor, slike mellomliggende tiltak som gir hjelp på frivillig basis, har vært og er en mangelvare i norsk rus- og kriminalomsorg (ibid.). Tendensen har vært en vektlegging på straff og tidsbegrenset behandling:

Målt mot elendigheten skapt i vårt nåværende system, er det rimelig å tro at summen av lidelser reduseres om straffesystemet trenges tilbake og erstattes av omfattende omsorgstiltak (Christie og Bruun 2003: 227).

Med et samfunnskritisk perspektiv alene kan man falle i den grøfta at man umyndiggjør individene. Man ser på rusmisbruket som et samfunnsproblem som trolig er umulig å løse for enkeltindividene alene. Samtidig kan man også si at i og med at det er et samfunnsproblem er det samfunnets ansvar å løse dette problemet og hjelpe individer ut av det. Denne rapporten tar utgangspunkt i både et samfunnsperspektiv og et individperspektiv. Med den rette støtte og nettverk kan alle skape en endring i sin tilværelse. Dette gjelder, som vi skal se, også de svært tunge rusmisbrukerne. Samtidig må det på et annet plan strebes mot et godt samfunn for alle; gode

skoler og fritidstilbud som reflekterer de individuelle forskjellene, et inkluderende arbeidsliv og gode velferdsordninger som hindrer fattigdom og ekskludering.

2.3 Mellom behandling og integrering

Habilitering og rehabilitering av rusmisbrukere er en langvarig og krevende prosess der hjelpebehovet er stort. Man regner en behandlingstid på 5-10 år fra behandlingsstart til full tilbakeføring og integrering i samfunnet. I de siste tiårene har mye av ressursene innen rusmiddelfeltet vært satt inn på å utvikle gode behandlingstilbud. En modell er medikamentfrie terapeutiske samfunn der behandlingen er delt inn i ulike faser. Første fase av behandlingen foregår på institusjonen, basert på tette felleskap og oppfølging. Etter en tid flytter brukeren ut i institusjonenes egne videreføringsboliger. Etter dette skal personen på nytt etablere seg i samfunnet, og det er ofte her problemene oppstår. Foruten problemer rundt bolig, utdanning, arbeid og økonomi viser det seg at ensomhet og mangel på rusfrie nettverk ofte er mest tyngende⁵.

Integreringsfasen er en svært krevende prosess. Personen opplever ofte at tidligere problematikk blir reaktivert og at nye problemer dukker opp i deres møte med samfunnet. Dette har både misbrukeren og det offentlige hjelpeapparatet vært lite forberedt på. I stedet for en nødvendig opptrapping av hjelpetilbud i denne fasen, har det vært fokus på en gradvis nedtrapping. Det har vist seg at tilbakefallsprosenten er stor akkurat i denne fasen.

Felles for mange behandlingstilbud er at de mangler et godt nok tilbud i integreringsfasen. De har for lite tilgjengelige ressurser for videreføringsarbeid. En problemstilling som noen behandlingstilbud trekker fram, er at sosialtjenestene ikke tar nok ansvar når det gjelder oppfølging under behandling og tilbakeføring av misbrukere til primærkommune. En annen problemstilling er den geografiske avstanden det ofte er mellom behandlingstilbud og tilflyttingskommune.

Det er gjort flere undersøkelser fra rusbehandlingen i Norge de senere årene. Spørsmål man stiller seg er: *Hvordan er situasjonen etter behandling? Virker behandling?* Der hvor det finnes data for hvordan det er gått med misbrukerne etter endt behandling viser resultatene gjerne at ca 40 % av brukerne fortsatt har betydelig misbruk, ca 30 % blir definert som lettere misbrukere, mens 20-30 % er helt stoffrie (Lie 1999: 73). To undersøkelser som egner seg til sammenligning i og med at de har brukt tilnærmet like målemetoder (spørreskjema/registreringssystem og bruk av like tidsintervaller) er Tjerslands retrospektive undersøkelse fra Tyrilikkollektivet fra 1995⁶ og Lies undersøkelse fra Selbukollektivet fra 1999⁷. Disse undersøkelsene skiller seg ut ved at de finner en høyere andel personer som lever i en hverdag som ikke er dominert av rus år etter behandling:

- Tyriliundersøkelsen viser at 54 % fullførte behandlingen mens 46 % avbrøt før planen. For Selbuundersøkelsen var det 88 % som fullførte, mens 12 % avbrøt før planen.
- To år etter utskrivning var det 42 % av Tyriliundersøkelsen som levde et liv som ikke var preget av rus. Tilsvarende tall for Selbuundersøkelsen var 80 %.
- I femårsundersøkelsen var det 41 % av Tyriliundersøkelsen som levde et liv som ikke var dominert av rus, og 76 % av Selbuundersøkelsen.

Forfatterne påpeker at en av årsaksforklaringene kan ligge i at det har vært en hjelperelasjon som har vart over flere år, i gjennomsnitt over 5 år, ved begge disse institusjonene. Begge disse

⁵ Fra prosjektbeskrivelsen som dannet grunnlaget for oppstart av Brygga som prosjekt (1996/1997).

⁶ Det kom en studie i 2003 som er en videreføring av Tjerslands undersøkelse fra 1995. Den heter *Tyrili 10 år etter: En evaluering av Frankmotunet* og er skrevet av Tore T. Rokkan og Astrid Brandsberg-Dahl i samarbeid med Frankmotunet. Se referanser.

⁷ Se referanser.

kollektivene har tatt imot elevene/ungdommene etter ”sprekker” gang på gang og trodd på endring. Det er derfor grunn til å tro at tiltak som arbeider spesielt med tilknytningsproblematikk og relasjonsutvikling av stabile, trygge relasjoner over tid, vil kunne gi bedre resultater enn de som ikke i like stor grad satser på langvarige trygge og forpliktende relasjoner (Lie 1999). Studier finner også en sammenheng mellom rusfrihet og oppfølging etter kollektivoppholdet (se bl.a. Fauske 2004). Det er en lang prosess fra å være rusmisbruker til å bli helt rusfri og integrert i samfunnet.

2.4 Tall på omfanget av tungt narkotikamisbruk

Ser man på Norge i forhold til andre sammenlignbare land når det gjelder overdosedødsfall og omfang av tungt narkotikamisbruk, ligger Norge på topp på statistikken. Tabellene nedenfor viser dette⁸:

Tabell 1. Overdosedødsfall i EU og Norge, 2000. Per 10 000 innbyggere:

Land	Befolkning	Antall	Pr.10 000 innb.
Norge	4 503 000	338	0,75
Luxembourg	441 000	26	0,59
Storbritannia	59 832 000	3 495	0,58
Danmark	5 340 000	247	0,46
Portugal	10 023 000	318	0,32
Hellas	10 565 000	303	0,29
Tyskland	82 193 000	2030	0,25
Irland	3 820 000	89	0,23
Østerrike	8 121 000	167	0,21
Italia	57 844 000	1 016	0,18
Finland	5 181 000	65	0,13
Sverige	8 883 000	99	0,11
Spania	39 490 000	254	0,06
Nederland	15 983 000	76	0,05
Frankrike	59 521 000	120	0,02

Norge ligger også på topp i Norden når det gjelder det tunge narkotikamisbrukets omfang:

Tabell 2. Antall heroinmisbrukere per. 100 000 15-54 år. Tall fra slutten av 1990-tallet.

Land	Antall heroinmisbrukere ved slutten av 1990-tallet	Antall heroinmisbrukere per 100 000 15-54 år
Norge	10 600	426
Danmark	11 600	391
Sverige	7 300	156
Finland	3 000	103

Ifølge Christie og Bruun er årsaken til disse høye tallene at den norske narkotikapolitikken har spilt fallitt. Man har fokusert på den kriminelle siden av problemet og ikke lagt arbeidet på de forebyggende og sosiale tiltakene. Det henvises til litteraturen for videre diskusjoner om dette.

⁸ Begge tabellene er hentet fra Christie og Bruuns bok *Den onde fiende* (2003).

3 Brygga – bakgrunn og organisering

I dette kapitlet ser vi på "historikken" til Brygga, organisatoriske rammer og organisering.

3.1 Bakgrunn for oppstart av Brygga

Bakgrunnen for opprettelsen av Brygga var blant annet at man i behandlingsapparatet merket seg at mange brukere falt utenfor etter endt behandling pga ensomhet og manglende nettverk. Det var og er stort behov for systematisk jobbing rundt rusfrie nettverk, fritidstilbud og ensomhetsproblematikk. Etter hvert har Bryggas virksomhet utviklet seg til å få et tydeligere fokus på integrering, der metodikken er å styrke individene ifht rusfri identitet, roller, styrking av egen kompetanse og mestring. Dette arbeidet forutsetter langsiktighet og stabile relasjoner over tid.

Ifølge sosialtjenesteloven skal sosialtjenestene sørge for egnet behandlingsplass for den enkelte rusmisbruker. Likeledes har sosialtjenestene oppfølgingsansvar under behandling samt ansvar for å tilrettelegge nødvendige tiltak ved endt behandling/institusjonsopphold.

Sosialtjenestene sliter med ressursmangel; resultatet for målgruppa har vist seg i tilfeldige tilbud alt etter hvor i byen du bor og hvem som er ansvarlig kurator både når det gjelder oppfølging og tilrettelegging etter endt behandling. Aktivt nettverksarbeid er det ofte ikke kapasitet til. I sosialtjenestene sett under ett finnes det ikke per i dag et systematisk tilbud som sikrer personer etter endt behandling et forutsigbart og likt tilbud⁹.

I 1996 satte N.K.S. Kvamsgindkollektivet av en stilling i ett år for å forbedre eget videreføringstilbud. Kollektivet ønsket å se nærmere på problematikken ungdommene møter når de flytter ut fra kollektivet. De ønsket å tilrettelegge videreføringsarbeidet bedre og mer individuelt i integreringsfasen. Samme år satte Osloveien Arbeidstreningssenter (nå Stavne Gård KF) av ressurser for å være med i dette arbeidet med å utvikle et godt videreføringstilbud for personer som etter endt opphold ved behandlingskollektiv ønsket å bosette seg i Trondheim. Dermed ble Brygga – Integreringsprosjektet, igangsatt 1. september 1998¹⁰. Det oppstod som et samarbeid mellom Sør-Trøndelag fylkeskommune v/N.K.S. Kvamsgindkollektivet og Trondheim kommune v/Osloveien Arbeidstreningssenter. Brygga skulle være et sted for brukerne og fange opp dem som falt utenfor.

I utgangspunktet var Brygga et prøveprosjekt på ett år. Høsten 1999 la Brygga fram en evalueringsrapport for driften så langt, og i desember 1999 ble det besluttet å fortsette som prosjekt ut 2000. Etter prosjektperioden ble det laget en evaluering av Brygga. Vedtaket om å gjøre Brygga til et tiltak, bygger på denne evalueringen. Brygga ble definert som et selvstendig tiltak fra 1. januar 2001.

3.2 Organisatoriske rammer, organisering og samarbeidspartnere

I januar 2004 tok staten over den spesialiserte rusbehandlingen hvor ansvaret tidligere lå hos fylkeskommunene. I Midt-Norge ble rusbehandlingen organisert under Rusbehandling Midt-Norge HF – et eget helseforetak som skal ivareta denne oppgaven. Helse Midt-Norge RHF har fra 1. januar 2004 ansvar for tilbudene innen spesialisert rusbehandling i de tre midtnorske fylkene.

⁹ Fra prosjektbeskrivelsen som dannet grunnlaget for oppstart av Brygga som prosjekt (1996/1997). Dette er fortsatt situasjonen i 2005.

¹⁰ I prosjektbeskrivelsen (1996/1997), er begrunnelsene for tiltaket grundig beskrevet. Argumentene er gode og mange.

På bakgrunn av den nye organiseringen er Brygga nå et samarbeidstiltak mellom Trondheim kommune via Stavne Gård KF og N.K.S. Kvamsgrindkollektivet med samarbeidsavtale med Rusbehandling Midt-Norge HF¹¹. Under Stavne Gård er Brygga organisert som et tiltak på linje med de øvrige tiltakene (for eksempel Tiltak for unge mødre) som drives etter avtale med kommunen¹².

Med denne organisatoriske rammen befinner Brygga seg i skjæringspunktet mellom de kommunale oppgaver og behandlingstilbudenes/helseforetakets oppgaver og prioriteringer. I følge Evalueringen av prosjektet Brygga fra 2000 ble Brygga til som et tilbud for personer som har gjennomgått et behandlingsopplegg på kollektiv eller lignende institusjoner. I tillegg skulle det være et tilbud for personer som, uten å ha vært gjennom kollektivopplegg, har vist stabilitet over lengre tid i forhold til rusfravær og evt hatt poliklinisk oppfølging. En av grunnene til at man prøvde ut prosjektet, ifølge evalueringen fra 2000, lå i den gråsoneproblematikken som oppstod i ansvarsfordelingen mellom fylkeskommunen (som drev behandlingstilbudene) og kommunen i integreringsfasen. Det er i denne fasen, når misbrukeren skal etablere seg i samfunnet, at problemene ofte oppstår, og i denne fasen at det er vanskelig å definere brukerne helt klart inn i kommunenes eller helseforetakenes ansvarsområde. Behov for samarbeid og samordning mellom forvaltningsnivåene er stort.

Brygga har i dag to hele stillingsandeler. De ansatte er Janne Paulsby, Kristel Killie og Sven-Ove Kolstad som er ansatt i henholdsvis 100 %, 80 % og 20 %. De ansattes faglige bakgrunn er innen vernepleie og barnevern og de har lang erfaring med arbeid innen rusomsorgen.

Brygga flyttet fra lokaler i Prinsensgate 46 til Kjøpmannsgata 59 i september 2004. Begge lokalene ligger i bryggeri i Trondheim sentrum. Lokalene i Prinsensgate ble for små i forhold til de ulike bruksområdene som er nødvendig for et slikt tiltak. Det bestod av en liten kjøkkenkrok, en stue, et kombinert møte- og lekserom og et kontor. Det ble fort for smått når man skulle ha samtaler samtidig som barn lekte og noen ønsket å gjøre lekser. Det nye lokalet fungerer tilfredsstillende i så måte, ifølge både ansatte og brukere. Her er en stor stue, hems med stort kjøkken og spisebord, eget møterom, eget kontor, eget data/lekserom og et lekerom for barna.

De samarbeidspartnerne vi har snakket med har vært representanter for sosialtjenestene, behandlingstilbudene (N.K.S. Kvamsgrindkollektivet og Veksthuset Molde), den psykiatriske poliklinikken PUT¹³, Midt-Norsk Kompetansesenter for Rusfaget¹⁴ og Stavne Gård KF. Imidlertid har Brygga et mye større kontaktnett av samarbeidspartnere: Som deltakere i ansvarsgrupper, i møter med pårørende, i kontakt med fritidstilbud, og andre behandlingstilbud. Alt samarbeid tar utgangspunkt i brukernes ønsker og behov.

---

¹¹ I avslutningsfasen av evalueringen ble det besluttet at all drifts- og personalansvar overtas av Trondheim kommune v/Stavne Gård KF og at N.K.S. Kvamsgrindkollektivet trekkes ut. Kommunen og Helse Midt-Norge har inngått en samarbeidsavtale, der Helse Midt-Norge går inn med årlige midler til Brygga.

¹² Stavne Gård KF er tiltaksarrangør for Aetat og driver sosialfaglig oppfølging i regi av Trondheim kommune. I tillegg til de tiltak som drives etter avtale med Trondheim kommune, har Stavne Gård prosjekter under "Prosjekt Fattigdomssatsing" via Aetat og et rusprosjekt i fengsel på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet.

¹³ Psykiatrisk ungdomsteam i Sør-Trøndelag (PUT) er et tilbud til unge mennesker mellom 15 og 30 år som har psykiske vansker knyttet til rus, og pårørende til ungdom med slike problemer. Er organisert under Psykisk Helsevern i Helse Midt-Norge.

¹⁴ Kompetansesenter om rusmiddelmissbruk og rusforebygging. Midt-Norsk Kompetansesenter for Rusfaget (MNK-rus) er ett av sju regionale kompetansesentre. MNK-rus skal bidra til å iverksette regjeringens rusmiddelpolitikk regionalt og lokalt, og ta initiativ til å opprette rusforebyggende og kompetanseutviklende tiltak ut fra lokale forhold. MNK-rus har ansvaret for det nasjonale spisskompetanseområdet "Yngre rusmisbrukere".

3.3 Hvordan brukerne blir introdusert til Brygga

De fleste brukerne kommer i kontakt med Brygga via N.K.S. Kvamsgrindkollektivet, Veksthuset Molde, sosialtjenestene eller Psykiatrisk ungdomsteam i Sør-Trøndelag. Tiltaket har i gjennomsnitt 50 brukere i året, hvorav 11 barn. De voksne brukerne er mellom 19 og 38 år, og det er en jevn fordeling av menn og kvinner. Noen er fra Trondheim og noen har kommet flyttende til Trondheim etter endt behandling.

Fra sosialtjenestens side er det et fritt valg om personene som er i målgruppa vil bruke Brygga, men Brygga trekkes med i ansvarsgrupper, og sosialtjenesten bruker ofte lokalene som arena for møter for at Brygga skal bli trukket inn. Det er forskjellig hvordan brukerne velger å bruke Brygga, men målsettingen er at man gradvis skal bli uavhengig av sosialtjenesten. Brygga blir sosialtjenestens forlengede arm, ifølge en ansatt i sosialtjenesten.

Starten på samarbeidet kan gå begge veier – både fra Brygga til samarbeidspartnere eller fra samarbeidspartnere til Brygga. Det er stor forskjell fra behandler til behandler, mellom ulike kommuner/bydeler hvordan Brygga blir introdusert og hvordan kontakten blir. Brygga kan også bli kontaktet av pårørende og venner. Imidlertid er det alltid brukerne selv som er bestillerne.

For de som har bodd i behandlingsinstitusjon kommer Brygga inn når de besøker brukerne og presenterer seg for dem som er aktuelle. Det er et mål å introdusere Brygga så tidlig som mulig for å etablere kontakt i god tid før tilbakeflytting eller førstegangsflytting til Trondheim.

Brukernes vurdering av Brygga

Når man evaluerer et tiltak, er det viktig å se på hvordan det fungerer for de som er i målgruppa. I dette kapitlet kommer brukernes stemmer fram. Det er basert på åtte intervjuer med brukere av tiltaket.

3.4 Noen brukerutsagn fra evalueringen i 2000

I den interne evalueringen fra 2000, ble det gjennomført en brukerundersøkelse. Evalueringen ble gjort etter at prosjektperioden var over. Den dannet grunnlaget for vurderingen om fortsettelse av tiltaket. Brukerne uttrykte allerede da en tilfredshet i forhold til Bryggas eksistens. Mange la vekt på betydningen av at Brygga fikk fortsette. Eksempler på utsagn var:

Det er mange temaer som hos Brygga er samlet, og som tidligere var fordelt hos ulike etater, og dermed tungvint, langsomt og ressurskrevende.

Info til de som greier seg sjøl burde fungert bedre, da det sikkert er flere der ute som trenger hjelp i perioder. Man sliter gjerne i flere år, og om man ikke har noen å snakke med eller en plass å henvende seg, kan ting fort skje.

Møteplass med andre rusfrie personer. Det har fungert som en voldsom stor trygghet og hjelp i en identitetsprosess. Ser på Brygga som en av de instansene som vil være mest til hjelp for meg.

Brygga er en unik plass og det skulles funtes flere sånne i verden. Det tror jeg har hjulpet mange.

Brygga er den perfekte plass for ungdom under behandling, der kan du få hjelp til hva det enn måtte være og du treffer nye rusfrie mennesker. For meg er det nesten som et hjem.

STÅ PÅ!! JEG TRENGER DERE!!

Brygga er etter min mening en svært viktig plass for personer i videreføring og etter endt behandling. Brygga gir en trygghet og et holdepunkt. Det er et veldig positivt prosjekt som bør være framover, både for nye og gamle som er i hjelpeapparatet/ettervern/ferdigbehandlet.

Brygga er en utrolig god idé og den kan få stor betydning for mange i tiden framover når folk blir bedre kjent med tilbudet.

3.5 Brukernes erfaringer med Brygga i 2004

I intervjurunden fra 2004 var entusiasmen for Brygga fortsatt stor. Det har blitt et tiltak som har "satt seg", og mange har brukt Brygga jevnlig i flere år. En informant som har vært i behandling tidligere, men sprakk og er på ny i behandling, sier: ... *jeg vet ganske mye om det å komme ut i verden igjen, ut i samfunnet igjen.* Og hun legger til at det absolutt ikke er enkelt. Det er en lang vei å gå fra behandlingsstart til rusfrihet. For andre er det en gradvis, men stabil utvikling mot en rusfri tilværelse. Mange forteller om sprekker og perioder med tilbakefall. Denne ambivalensen i en periode etter behandlingsstart er det flere undersøkelser som finner (Lie 1999, Tjersland 1995). Dette kapitlet skal primært handle om det å komme ut i samfunnet igjen og hvordan Brygga, ifølge informantene, bidrar til dette.

3.5.1 Brukernes bakgrunn

Innledningsvis vil vi kort si noe om informantenes bakgrunn og rusforløp. Hensikten med dette er ikke å gi en utfyllende gjennomgang av brukernes fortid, men et utgangspunkt for å forstå og forklare problematikk som oppstår i en integreringsfase.

De fleste av informantene har startet misbruket da de var mellom 12 og 16 år. Noen få begynte i 18-20 års alderen, og andre enda senere, etter samlivsbrudd eller andre kriser. Mange beskriver sin barndom og oppvekst som en vanskelig tid. Det fortelles om seksuelt misbruk, skilsmisser, alkoholisme og annet rusmisbruk hos foreldre og familie for øvrig og søsken som er eller har vært rusmisbrukere. Også andre undersøkelser finner at det er en opphoping av belastende faktorer fra hjem- og oppvekstmiljø blant rusmisbrukere (Tjersland 1995, Lie 1999). Andre forteller om en forholdsvis fin barndom, men der hendelser lenger ut i livet har vært utløsende faktorer i forhold til misbruk. Andre igjen forklarer det rett og slett med spenning, ungdomsopprør og utforskertrang.

Flere har vært i jobb og utdanning mens de har ruset seg. De forteller om hvordan de mestret det så lenge de hadde kontrollen, og hadde nok stoff. De i jobb klarte i perioder å holde rusaktiviteten primært til helgene, helt til rusen tok overhånd. Da var det slutt på jobben.

Flere har også hatt ansvar for barn i sine rusperioder. Da har mye av tiden gått med på å holde fasaden, "lure" barnevernet, og ha et "kontrollert" bruk. Det vil si at man ruset seg mens barna var i barnehage og skole, eller etter leggetid.

De fleste informantene har vært i behandlingstilstander, mens andre kun har hatt poliklinisk behandling eller ikke hatt noe form for hjelp fra det offentlige apparatet til å slutte.

3.5.2 Viktigheten av ettervern – viktigheten av Brygga

Svært mange brukere legger vekt på at det er vanskelig å opprettholde rusfriheten etter endt behandlingssopplegg:

Hvis det skal nytte, må du si takk for meg til rusen og det er ikke bare, bare... Det blir tyngre og tyngre å klare det. Etter endt opphold blir det bare verre. Så det er en veldig trygghetsbit å ha den plassen der. Trenger du en samtale, så er Brygga bra å ha. Du vet at de er der. Selv om du aldri har benytta deg av Brygga, så er det nok at du vet at de er der.

Du kan aldri få nok tilbud på ettervern. For det er når du kommer ut at du er mest sårbar, mer redd enn noen gang... Jo flere tilbud, jo bedre... Og jeg hadde jo ikke hørt om Brygga da, så det burde dem reklamere mer for da... Brygga passer for de fleste.

Du er veldig isolert når du er på institusjonen da, du har en trygghet, du har faste rammer. Det blir borte når du flytter ut. Da står du der på en måte og skal klare deg selv, så er du ydmyk og du er kjemperedd for å sprekke. Du vet konsekvensene og du har i tankene at vil jeg klare dette her? Det er også en stor redsel da. Den er hard!

Mange av informantene mener at Brygga er unik, og ingen andre eksisterende tiltak kan erstatte det arbeidet Brygga gjør eller det Brygga representerer:

Jeg ville ikke vært foruten Brygga. Det har lett for å skje etter endt behandling at du blir stuet bort til den byen du kommer fra og så får du behandling hos PUT. Men det er ikke det samme altså... Enten så må du gå skole eller være i jobb og bruke folk der eller så kan du gå og prate med folk på PUT. Men man trenger noe annet enn de terapeutiske greiene eller den instans-følelsen. Du får ikke følelsen av at du er på institusjon når du kommer hit. Her er det bare et lokale hvor folk kan komme og møtes og det tror jeg er det viktigste her altså. Du blir mettet av institusjonsfølelsen og alt det der. Vi slipper å komme hit og få det tredd nedover hodet igjen.

En annen sier det slik:

Brygga er på en måte unik. Nå har jeg veldig vanskelig for å se for meg hva for noe annet alternativ som skulle vært for meg. Men for min del har det vært veldig avgjørende, den geografiske plasseringen av Brygga. At det ligger her i sentrum.

En bruker forteller at det er laget en avtale med ham om at i saker der Brygga eller behandlingsinstitusjonen er bekymret for ham, oppheves taushetsplikten mellom dem. Da vet han at han blir hanket inn dersom det skjærer seg. Det ligger en voldsom trygghet i det, forteller han. Andre forteller at Brygga er en trygghet for foreldrene deres. De vet at de kan ringe Brygga dersom de er redde.

En annen sier:

Jeg var litt redd for å treffe på gamle kjente som var rusa her og som ikke hadde kontroll da. Men det forsvant ganske fort etter en måneds tid og jeg forsto at de var i samme situasjon som meg. Du kom ikke til å møte folk som er rusa her og det er en kjempetrygghet.

Om overgangen fra institusjonsliv til samfunnet sier en informant om Brygga:

Det er en veldig trygghet å ha når du er ferdig med kollektivlivet og skulle klare deg selv. Jeg var midt imellom kollektivet og "det frie liv".

Et tilbud etter endt behandling er alfa og omega. En kvinne som ikke har vært i behandling forteller om hva hun tenkte om Brygga i starten:

Jeg følte på en måte at det her var en plass for en type ettervern. Og i og med at jeg ikke har vært i behandling, så hadde ikke jeg krav på noe hjelp herfra.

Dette endret seg etter at hun opplevde at Brygga også var "for folk som henne", og fikk masse hjelp:

Brygga er veldig viktig for personer som meg, som ikke har noe annet vern rundt seg. Jeg tror det er ekstremt viktig for folk som ikke får hjelp gjennom Veksthuset eller Kvamsgrind eller et eller annet, da har man ikke noe støtteapparat rundt seg. Så for meg er det ekstremt viktig.

Med disse sitatene bekrefter brukerne at Brygga er svært viktig i en sårbar fase. Brygga representerer en trygghet, et tilbud, et sted å være, bort fra ensomheten og redsel for tilbakefall.

3.5.3 Møtet med Brygga

Møtet med Brygga har vært forskjellig fra person til person. Det er også avhengig av om personen har vært på kollektiv eller blitt rusfri på annen måte, enten med poliklinisk hjelp eller på egen hånd. Noen av de som har vært i behandlingssystemet over lengre tid var kritiske til å begynne med. De ønsket å frigjøre seg fra det offentlige. En del av disse begynte likevel å bruke Brygga så smått og opplevde at de hadde stor hjelp og nytte av det. Andre som ikke har vært gjennom et behandlingsopplegg i institusjon har opplevd at det har tatt lang tid å få innpass i miljøet. De opplever at svært mange brukere kjenner hverandre fra før og at man blir sett på med skepsis dersom man ikke har vært igjennom et konkret behandlingsopplegg. En forteller:

Siden jeg ikke har vært i noe kollektiv, verken Kvamsgrind eller Veksthuset, så har jeg vært litt på sidelinja. De fleste som er her har jo vært på Kvamsgrind eller Veksthuset og de blir jo på en måte pålagt å komme hit i starten. Sånn at jeg har følt meg litt sånn utafør. Folk eller dem som bruker det her hadde vanskeligheter med å plassere meg i og med at jeg ikke kom fra noe sted.

Samtidig sier denne brukeren at han forstår at man er mer skeptisk til folk som ikke har vært i kollektiv; folk som plutselig dukker opp er det vanskelig å vite hvor står. Han forteller at mange rusmisbrukere hevder at de har det bra og at de klarer å bli rusfri på egen hånd. Det er ikke alltid tilfelle. Men for å slippe ut fra kollektiv må man være rusfri og det er dokumentert. Dukker det opp folk fra alle kanter kan det bli veldig uoversiktlig og usikkert, legger han til.

Noen savner mer struktur på arbeidet på Brygga, at de er mer tydelig på hva de kan tilby i begynnelsen, og blir flinkere til å informere om hva de holder på meg. Her er et eksempel fra et første møte med Brygga:

Det var ikke helt oppklarende, fordi jeg trodde at Brygga kunne være et sted hvor dem tok meg med på ting, men eh... NN¹⁵ sa jo det at på Brygga måtte man finne på ting selv. Noe kan de stå for, men her må man finne på ting selv og sånn da. Så det var litt usikkert. Dem kunne sikkert ha jobba litt mer med en helhetlig presentasjon.

Denne opplevelsen endret seg etter hvert for denne brukeren. Den første tiden ble Brygga et sted hvor en kunne lese avisen, bruke telefon og internett. Etter hvert ble det mer og mer innhold i tilbudet.

En informant beskriver Brygga som enestående:

Dem maser ikke på meg og dem har heller ikke et pekefingeropplegg, noe jeg etter hvert synes er utålelig. Det synes jeg er viktig.

For noen var bruken av Brygga sporadisk de første årene, men på grunn av endret livssituasjon, blir Brygga brukt mer og mer. En forteller at det tok seg opp etter at de begynte å servere middag en dag i uka. Andre fordi de har mer tid nå etter at en hektisk tid med studier er over.

---

¹⁵ Navnet på en av de ansatte.

3.5.4 Nettverk – mellom ensomhet og sosialt liv

For mange er den største utfordringen å fungere sosialt, og det å fungere ”på en dårlig dag”. Mange forteller at de har mistet mange underveis. De forteller om stor grad av ensomhet og mangel på nettverk. På grunn av misbruket er de ofte i andre faser i livet nå enn andre jevnaldrende ute i samfunnet. De er for eksempel skoleelever i voksen alder når andre er i arbeidslivet, enslige mens andre de sammenligner seg med har ektefelle og barn. En forteller:

Det er den store ensomheten at det absolutt ikke er noen i verden som du kan besøke på ettermiddagene. Jeg har ikke kompiser som er i samme livssituasjon som meg, som er fri og frank. Klart jeg savner det, men da er det greit å bruke Brygga til å treffe folk.

Andre forteller om kontrasten fra å være rusmisbruker der noe skjer hele tiden, til at det ikke skjer noe spesielt:

Du blir bortskjemt som rusmisbruker, fordi det skjer noe hele tiden så det er en utfordring at det ikke skal skje noe.

Det er mest det sosiale samværet og fritidsinteresser som vi sliter med og det er der Brygga får betydning for meg. Vi har jo gått rusa så vi vet jo ingenting om det, vi har aldri fått øvd det inn, vi har aldri hatt noe interesse, så det er jo en kjempeviktig del da, for å klare seg ute. Spesielt det med sosialt samvær.

Etter at jeg begynte å stresse etter avrusningen, begynte det å bli litt kjedelig for meg for jeg manglet jo totalt et sosialt nettverk. Nå er det jo Brygga som har blitt mitt nye nettverk.

En av brukerne har brukt Brygga fast i noen år, og ser fortsatt Brygga som en viktig del av tilværelsen:

Nå er det ikke så store ting som skal skje, som jeg trenger noe spesiell hjelp til, men Brygga gjør jo på mange måter fortsatt det her med å være nettverk for meg, og et tilholdssted som fungerer veldig bra... Så er jo Brygga veldig bra på det med skole.

Både det sosiale og de tilbudene som er der blir det satt pris på. Flere forteller at Brygga også er en slags familiesubstitutt:

Brygga er erstatning for familien for min del, for jeg har ikke kontakt med familien i det hele tatt.

Andre forteller at de har mye folk rundt seg – medregnet dem de treffer på Brygga. Flere forteller at de har blitt kjent med folk på Brygga og de treffes også utenom Brygga og finner på ting. De drar på fisketurer, kino, gokart og på kafé, eller de møtes hjemme hos hverandre. Mange er stort sett sammen med folk i samme miljø, folk de visste om fra rusmiljøet, folk de møtte på behandlingsinstitusjonen og møtte igjen senere på Brygga. Andre velger bort dem på Brygga etter en stund – det er en markering av at man er kommet videre fra ”eks- rusmisbruker” til ”normal”.

Flere forteller at deres største utfordring er nettverket – det å avvise gamle venner man ikke var uvenner med. De møter stadig på dem på byen. En forteller:

Jeg kutta jo ut alle vennene mine da jeg bestemte meg for å bli rusfri. De vennene jeg har nå er kun nye venner, da, så det er ikke så... jeg har ikke hatt dem så lenge, da, så det er ikke så sterke bånd, liksom.

Andre har gått lei av Brygga etter mange års bruk. De har mange aktiviteter med jobb, skole, trening og annet:

Det er jo de samme personene som går igjen og da, så nå er det ikke så veldig interessant for meg lenger da. Nå har jeg ikke behov for det liksom, å møte nye folk gjennom Brygga.

Brygga skal fungere som et springbrett ut i samfunnet. For denne informanten har Brygga lyktes med det. Men den samme personen kommer fortsatt når det er grøt i helgene for å møte de andre brukerne, snakke litt med de ansatte og få ”tømt” seg litt. Samtidig er det mange som vil gå videre, være sammen med folk som aldri har holdt på med rus. Det blir fort de samme temaene som kommer opp når tidligere rusmisbrukere er samlet, forteller de.

Noen har mange kontaktpersoner i det offentlige apparatet: Sosialkontoret, Aetat, folk ved politiet eller helsepersonell. Andre har ingen kontakt med det offentlige. Den eneste kontakten er Brygga.

De fleste sier at de sikkert vil fortsette å ha kontakt med Brygga om 5 år, men de håper hyppigheten har gått ned. De ønsker at de da har fått et større nettverk som kan erstatte Brygga:

Jeg prøver å knytte kontakt utenfor Brygga nå og bruker tiden min på det. Det er ikke det at jeg ikke snakker med folk når jeg er her, for det gjør jeg, men jeg prioriterer ikke å være med dem som går her lenger. Du kommer liksom et skritt videre når du ønsker å bli kjent med andre.

En annen sier det slik:

Det er godt å komme dit at du ikke er avhengig av Brygga lenger. Det er godt å bli kjent med andre folk som ikke har ”den greia”.

Brygga er viktig for alle informantene, også etter at de gradvis har trappet ned bruken. De vet at Brygga er der om de trenger å stikke innom.

3.5.5 Et sted å stikke innom – et sted å være

Det viktigste med Brygga ser ut til å være at det er et sted å stikke innom, å gå innom på byturen, slå av en prat, drikke kaffe og møte folk. De kommer ikke nødvendigvis for å gjøre noe konkret, sier flere. Det er ikke noen forpliktelser. Mange forteller at de stikker innom 2-3 ganger i uka. I noen perioder mer, i andre mindre:

Hvis du er i byen er det bare å gå innom der, om det er folk der eller ikke. Er du sliten kan du bare legge deg på sofaen. Du blir veldig ensom som rusmisbruker. Du gjør deg ensom. Du skal ikke være til bry. Det er veldig vanskelig å be om hjelp. På Brygga trenger du ikke spørre om hjelp. Du hjelper deg selv og du får automatisk hjelp. For meg blir det veldig viktig å vite at jeg bare kan gå opp der. Det ligger omsorg i det. Det trenger vi. Det får vi liksom ikke nok av.

Samtidig er det ikke kun et oppholdssted. En forteller at Brygga får opp selvtilliten hennes og gir henne et "spark i ræva" når hun er motløs. På Brygga kan hun komme og være seg selv, slappe av og fortelle akkurat hva hun føler. De ansatte beskrives som viktige samtalepartnere:

Sånn som nå så betyr Brygga veldig mye for meg, selv om jeg ikke er her, fordi jeg vet at det er her. Hvis det er en dag jeg har det kjipt, så kan jeg bare sykle hit, liksom. De er her bestandig.

En annen forteller hva Brygga egentlig representerer for ham:

I hovedsak så er det å kunne prate om ting eller i det hele tatt å ha en plattform der en kan treffe andre folk. Et sosialt nettverk med andre brukere her, som går på identiteten rett og slett. Jeg føler at det ikke er noe å skjule eller at jeg trenger å føle meg annerledes.

Ved spørsmål om hva som kunne erstatte Brygga, sier mange at det ikke finnes alternativ. En sier det slik:

Dersom Brygga ikke hadde vært der, hadde ting blitt mye tyngre for meg. Veldig, veldig mye tyngre. På alle områder.

Noen av brukerne forteller at folk lurer på hvor de er når de er på Brygga. De forklarer det som et "sted", et treffsted. Andre brukere er ikke åpne om fortida si og prøver å skjule at de har et slikt sted ved siden av "det normale livet".

3.5.6 Normal/unormal

Mange bruker begrepsparet normal/unormal når de snakker om seg selv i forhold til resten av samfunnet. En forteller at å finne roen og prøve å være normal, er målet, selv om det er steinhardt til tider. På spørsmål om hva de legger i det å være "normal" sier informantene:

Normal, nei det er når du klarer å lese kroppsspråket sånn noenlunde til dem du har rundt deg og være litt tilstede i situasjonen i ny og ne. Å være tilstede i situasjonen kunne jeg ikke tidligere huske hvordan var, men nå har det så vidt begynt å åpne seg igjen.

Andre forteller:

Jeg så naboene få besøk og så naboene stelle i hagen sin, leke med ungene sine, så jeg ble hele tiden mint på hvor unormal jeg var. Sosial læring vet jeg ennå ikke hva er... Jeg hadde ingenting å snakke med andre om, for det eneste jeg kunne, var rus.

Har jeg det tungt, kan jeg dra på Brygga, og der kan jeg også møte likestilte. Jeg vet og at jeg kommer til å føle meg unormal og ikke vite hva jeg skal snakke med folk om. De fleste som bruker Brygga vet jeg har det samme problemet, akkurat det samme, en følelse av å være unormal. Bare det å møte noen, som sliter med det samme som deg, som det å være en nykter borger, er viktig.

Det å møte folk som har det på samme måte – som føler seg unormal – er godt, sier de. Andre påpeker at de er kommet over det stadiet. De er ferdig med å møte "likesinnede" – de bruker Brygga for andre ting: Samtaler med de ansatte eller bruk av tjenester som internett, telefon, printer m.m.

Mange beskriver at det å ha forventninger og forpliktelser og leve "normalt" er et gode:

Det var litt sånn at det å komme tilbake til byen her og starte på skole, det var veldig stort da... Jeg følte meg normal! Men nå har jeg det sånn som alle andre... uff...lei!! Det er sånn at det føles godt å ha forventninger og forpliktelser...bare det å stå opp om morran og vite at man er frisk og opplagt og skal på skolen...Det er egentlig bra!!

Men på Brygga kan man være både "normal" og "unormal":

Målet er å bli mest mulig normal, og prate om tingene... Her kan du være begge deler. Liten og redd og alt er galt eller det kan være tipp topp. Hvis en bare varsler om det, så blir en behandlet deretter.

Å bli "normal" – og leve "normalt" - er målet for de fleste. Det mange legger i begrepet er det å være en del av samfunnet, ikke på utsiden. Flere av informantene har følt seg "unormal" i mange år, og mange sosiale koder har gått dem hus forbi, sier de selv. Det de snakker om er ønsket om å bli integrert, bli en del av samfunnet, på lik linje med de andre som fungerer i jobb og i andre sosiale sammenhenger uten avhengighet til rusmidler som styrer hverdagen. Denne prosessen hjelper Brygga langt på vei med.

3.5.7 Åpningstider, tilgjengelighet, struktur og de ansatte

Dette er et tema som engasjerer mange. De fleste nevner dette i intervjuene: De ønsker utvidet åpningstid og at det er mer åpent i helgene. Dette er viktig spesielt fredag ettermiddag/kveld. Mange opplever at de blir ensomme når "alle" forbereder seg til fest. Da er det bedre å stenge tidligere på hverdager, for de oppleves ikke så tunge, sier de. En uttrykker dette på følgende måte:

Jeg skulle bare ønske at de hadde mer åpent. De skulle ha gjort om litt på åpningstida si. Og de skulle hatt flere som jobber her, for det er veldig lett at det blir stengt her når det er sykdom. Det liker vi ikke. Det er en såpass bra plass at det ikke skulle vært så sårbart, for det er mange folk som møtes her. Det er det eneste jeg kunne ha tenkt meg at det blir gjort noe med. I stedet for at det stenger kl 16 på fredag, for helgene kan være veldig tunge for oss. De kan heller ha åpent mer da og stenge tidligere på hverdagene. For det er ofte slik når du er rusmisbruker og det kommer helg og du ser folk begynne å drikke og prate, da sitter du aleine eller så kunne du ha gått på Brygga.

Mange påpeker at når åpningstida er kl.10.00 må det være åpent kl. 10.00 - ikke halv elleve. Noen ganger kommer de og finner stengte dører. Da går de bare. Et annet punkt er at det ofte er stengt fordi det skal foregå møter eller lignende. De mener det ikke bør være stengt, men at de heller burde hatt flere ansatte, evt at man legger møter med samarbeidspartnere og andre utenom åpningstidene. En forteller:

De åpner klokka ti, men personalet kommer ofte ikke før halv elleve. Men det er også mye stengt fordi det skjer ting her, for det foregår nettverksmøter og ansvarsmøter og da stenger Brygga for andre. Det er ganske ofte at det er en eller to ganger i uka at Brygga er stengt. Men de er flinke til å gi beskjed på SMS, slik at vi vet om det.

En forteller om hvor viktig det er at de er åpne når man trenger dem:

Jeg har dem alltid i bakhånd hvis noe skulle skje. Jeg har vært i situasjoner der hvor livet har gått meg imot og ikke visst hvor jeg skulle gjøre av meg og da er det bare greit å dra hit. Møte andre som vet hva det vil si å ha problemer. Men jeg har vært borti situasjoner hvor det har vært stengt her og jeg virkelig har hatt problemer. Det var... Da dro jeg hjem og la meg til å sove.

Et annet punkt som trekkes fram er at lokalene er små. Det skulle vært flere rom:

Hvis du har med barn her så går dem i veien og bråker og springer rundt. Og da blir de liksom i veien, men jeg synes det er greit¹⁶.

Dette engasjementet for åpningstider og tilgjengelighet viser at brukerne brenner for Brygga. De ønsker at det skal være åpent store deler av fritida deres, da de representerer en trygg havn. De fleste brukerne er svært knyttet til de ansatte ved Brygga. De trekker fram den ene eller den andre eller alle, alt ettersom hvem hver enkelt har hatt mest kontakt med. Flere sier at de ikke ville brukt Brygga på samme måte dersom personalet ble bytter ut.

En kvinne forteller at hun ikke bruker Brygga så mye mer:

Nå er jeg her kun for å snakke med NN¹⁷ egentlig.

En annen forteller:

Jeg har kjent NN i 5 år nå, så hun har jo vært med meg i en del år og det er hun jeg er nærmest knyttet til her da. Oppi alt dette her så har det betydd veldig mye.

En informant legger vekt på at det burde vært ansatt flere menn slik at "gutta" kunne ha noen å prate med om ting det ikke er så lett å ta opp med de kvinnelige ansatte. Per i dag er en mann ansatt i kun 20 % stilling. Samtidig påpeker en ansatt at hun ofte snakker om "manneting" med "gutta" og de kommer ofte til henne med tema som det å være i fars- og kjæresterollen, eller om økonomi og jobb.

En bruker savner mer delaktighet fra personalet. Av og til blir de ansatte veldig opptatt i møter, forteller han. Brygga holder ofte åpent selv om personalet er i møter; samtidig trenger brukerne at noen av de ansatte er ute hos dem. En annen bruker mener at dersom noen brukere trenger egne samtaler med de ansatte, så bør man gjøre en avtale og ikke alltid være tilgjengelig og ta det på sparket. Dette vil gjøre det lettere å disponere tiden bedre og være sammen med de andre brukerne. De ansatte savnes med andre ord mer i fellesrommene av enkelte.

3.5.8 På Brygga med barna

Flere av brukerne har barn. De forteller at det er kjempefint å ta med barna på Brygga. De kommer gjerne på middag tirsdagene eller avtaler med andre foreldre som kanskje har barna sine kun i helgene, og møtes på Brygga de helgene de har åpent. Turene som arrangeres er for hele familien – det settes det veldig pris på. En bruker forteller:

---

¹⁶ Denne situasjonen har endret seg etter at Brygga flyttet til større lokaler høsten 2004.

¹⁷ Navnet på en av de ansatte.

Brygga er så nødvendig for oss og det vises på alle de forskjellige som bruker stedet også. Folk tar med ungene hit!

Mange går på Brygga for at deres barn skal treffes; barna knytter bånd i mellom seg og får tilhørighet til stedet og til personalet.

Brukerne får også hjelp og støtte på tema som handler om barna. De får hjelp til å søke for eksempel på barnehageplass og avlastningshjem. Fars- og morsrollen diskuteres, og flere sliter med dårlig samvittighet overfor sine barn. Da er Brygga der som en god samtalepartner og en god støtte, forteller brukerne.

3.5.9 Metadonbrukere på Brygga?

Metadonbrukere har ikke et tilbud på Brygga per i dag. De fleste som har gjennomgått medikamentfrie behandlingsopplegg eller har kommet ut av et misbruk på egen hånd, er skeptiske til denne gruppa. Dette ser man også fra evalueringen av Ettervernet i Fredrikstad (Dahl et al. 2002), som er et rent kommunalt tiltak. Brukerne er misfornøyde med at metadonbrukerne får det samme tilbudet med samme personale og i samme lokaler. De synes også de bør ha et tilbud, men det må være på et annet sted (ibid. s. 30). Dette kom også opp i samtaler med våre informanter. En bruker forteller:

Det at det ikke er folk her som går på medikamentell behandling er kjempepositivt. Det har noe med at min erfaring med folk som har brukt metadon og andre medisiner er at det ikke har gått noe særlig bra. Det er helt rusfritt her og det er det beste.

Dette er et punkt som mange er opptatt av. Det er viktig for tryggheten å vite at de som bruker Brygga er helt rusfrie, forteller de. Mange som har vært igjennom medikamentfrie behandlingsopplegg føler de har kjempet en hard kamp for å komme dit de er i dag. Holdningen er til dels at de på metadon har "sluppen unna" denne kampen. Problemet for brukerne er at de på metadon ikke er helt frie fra rusen og avhengigheten.

3.5.10 Integrering med Brygga som springbrett

Brygga som tiltak skal dekke den gråsoneproblematikken som ligger mellom behandling og integrering. De fleste forteller at Brygga har vært svært viktig for at livet mot en rusfri tilværelse skal gå lettere. En sier at det ikke finnes et tydelig skille mellom å være en rusmisbruker til å være en ikke-misbruker; det er noe som skjer over tid. Det er mange som har brukt Brygga i mange år og er overbevist om at de fortsatt vil ha kontakt med Brygga om 5 år. Dette sier noe om den tiden det kan ta.

En forteller at det var Brygga som motiverte ham til å sette seg på skolebenken igjen; tilbudet med leksekafé en gang i uka har vært svært viktig i så måte. Andre forteller om hjelpen de har fått fra Brygga til å søke på barnehageplass til barna, og annen hjelp som letter tilværelsen. Brygga er i bakgrunnen og motiverer og støtter brukerne i de enkeltes behov og ønsker, forteller de. Andre igjen forteller at de får hjelp med jobbsøknader, og de trener på intervjusituasjoner på Brygga. Det å være i et rusfritt fellesskap over tid, oppleves også som svært byggende i forhold til å være trygg på sosiale situasjoner i samfunnet ellers.

En av brukerne forteller at Brygga er så viktig i livet at ved en vurdering om å flytte fra Trondheim en gang, var Brygga det sterkeste argumentet for ikke å flytte. Andre føler at de har bare Brygga, til syvende og sist:

Jeg håper bare ikke at de kommer til den konklusjonen at de må stenge Brygga. For jeg tror ikke det finnes noe annet. Spesielt for sånne som meg, som ikke har noe annet i ryggen eller ingen andre dører som en kaller det.

Integrering tar tid. Målet med Brygga er at det skal bidra til å skape trygge rammer for den enkelte slik at man skal bli selvstendige og trygge ute i samfunnet. Det er et dilemma at noen brukere blir så avhengige av Brygga at det styrer store avgjørelser som å flytte eller lignende. Samtidig er det et uttrykk for at dette er et tiltak som er svært nødvendig i en kortere eller lengre periode i livene til brukerne.

3.6 Oppsummering

Brukerne som ble intervjuet i forbindelse med denne evalueringen hadde mange meninger om Brygga. Det kom fram at Brygga er eller har vært svært viktig for dem i integreringsfasen. Noen forteller at det er så viktig å ha Brygga, at de ikke flytter fra byen på grunn av Brygga. Andre føler at de er kommet videre og er godt integrert i samfunnet, men opprettholder kontakten med Brygga for å være i kontakt med de ansatte eller bare for å slå av en prat med gamle kjente. Flere snakker om at det er et sted du kan ta med barna og få hjelp og bekreftelse som foreldre. Mange føler at det er høyt under taket når du har kommet på innsiden. Det er lov å være seg selv og komme med ulike problemer. Man kan snakke om alt med de ansatte.

Imidlertid er det noen få ting de gjerne skulle hatt litt annerledes. Noen nevner at de savner mer *struktur* på tilbudet; at det er vanskelig å bruke det i begynnelsen når man ikke vet helt hva de kan tilby. Et annet punkt som kom opp hyppig var at *åpningstidene* var for snevre; de ønsket utvidet åpningstid spesielt i helgene. Et annet punkt var at de burde *åpne punktlig*; ikke drøye med å åpne om morgenen. En sier at han ønsker mer *delaktighet fra de ansatte*. Ofte har de møter eller kontortid, og da savnes de ute i fellesrommene.

Selv om brukerne har noen få kritiske punkt og råd til forbedringer, er alle enige om at Brygga er et unikt tilbud. De kjenner ingen tilsvarende tiltak eller at andre, for eksempel sosialkontoret, kan erstatte det Brygga gjør og representerer.

4 Samarbeidspartneres vurdering av Brygga

Den interne evalueringen av tiltaket som ble gjennomført i 2000¹⁸ viser at det var noen kritiske røster blant samarbeidspartnerne til prosjektet¹⁹. Kritikken og skepsisen kom for det meste fra kommunale samarbeidspartnerne ved sosialtjenestene. Den gikk ut på at de mente Brygga opererte med for snever brukergruppe, at det var uheldig at de stengte ute metadonbrukere, at det ble brukt for store ressurser i forhold til den snevre brukergruppa og ellers at ettervern burde legges under allerede eksisterende tiltak innen rusomsorgen i kommunen. Intervjuene anno 2004 viser et mer nyansert bilde. Samarbeidspartnerne vi har snakket med har vært representanter for sosialtjenestene, Stavne Gård KF, PUT, Midt-Norsk Kompetansesenter for Rusfaget og behandlingstilbudene Veksthuset Molde og N.K.S. Kvamsgrindkollektivet.

4.1 Informasjon og tilgjengelighet

I intervjuene med samarbeidspartnere i 2004 viser det seg at de fleste har blitt mer positive og ser på tiltaket som et godt tilbud. De kritiske momentene som kom opp i intervjurunden er imidlertid at det fortsatt er *for lite informasjon* om Brygga. Hadde de visst hva Brygga kunne tilby, kunne de videreformidlet dette til brukere som kunne hatt stor nytte av hjelpen. De ønsker at Brygga kunne informert mer aktivt om hva de gjorde. Et annet moment er *tilgjengeligheten*. Den går ut på at *åpningstidene* ikke er tilpasset behovene, og at det er et *stort behov for flere ansatte*. Det er et sårbart system når de ansatte blir syke. I tillegg bør det vært åpent i helger og høytider:

Jeg skulle ønske det var mer åpningstid. Helg, jul, påske. Høytider er betente. Jeg skulle ønske de hadde midler og ressurser til å holde åpent på rød-dager. Det er da du blir klar over historien din, hvem du er. Det er da du kjenner på det å være alene, tror jeg.

Andre momenter som kom fram i intervjuene var *usikkerhet om hvem målgruppa egentlig er* og at de bør bli mer markedsrettet. Samtidig ser de at det kan være bevisst fra Bryggas side å ikke holde døra på vidt gap; de ønsker kanskje å ta vare på den gruppa som allerede bruker dem, spør de seg:

Alle som kommer til oss har et reelt ønske om å være rusfri. Det hadde vært fint å kunne anbefale et sånt sted til disse ungdommene, men jeg er usikker på hvem jeg kan sende dit. Vi vil jo ikke at våre klienter skal ødelegge for de andre.

Kanskje de ønsker å holde det lukket? At de ikke skal bli noe å la "Ungdomsbasen"²⁰? Kanskje deres erfaring gjør at de vil ha det lukket slik at de kan ta vare på den gruppa som bruker dem. Det kan kanskje bli et problem om døra blir for åpen? Vet ikke...det er vel grunner til at de ikke markedsfører seg så mye.

¹⁸ Se referanser.

¹⁹ Samarbeidspartnere som deltok i evalueringen i 2000 var sosialtjenestene i Trondheim kommune, PUT, Ungdomsbasen, Baklandet Rehabiliteringssenter, Lade behandlingssenter, Osloveien Arbeidstreningssenter, Veksthuset Molde og N.K.S. Kvamsgrindkollektivet.

²⁰ Ungdomsbasen i Trondheim er et byomfattende tiltak, som skal fange opp, motivere og hjelpe ungdom som oppholder seg i Trondheim sentrum og har behov for råd eller støtte. Ungdomsbasen er et tilbud til ungdom og unge voksne fra hele byen i aldersgruppen 13 - 25 år. Ungdomsbasen er et frivillig tilbud og består av oppsøkende arbeid, individuell oppfølging, miljøarbeid, aktivitetsrettet arbeid og informasjonsarbeid.

Alle samarbeidspartnerne vi intervjuet sier at brukerne opplever Brygga som et *positivt tilbud*. Det oppleves som en god plass å komme, de føler seg velkomne, har leksekafé, helgetilbud, turer. Spesielt påpekes det at leksehjelpa på Brygga er veldig bra. Profesjonelle lærere fra Gerhard Schønings skole, avdeling N.K.S. Kvamsgrindkollektivet kommer en fast kveld i uka og er behjelpelig med lekser. Mange av de som bruker Brygga har droppet ut av skolen tidligere og tar opp fag for å få studiekompetanse.

En samarbeidspartner påpeker at Brygga har en svært viktig funksjon generelt overfor denne målgruppa. De har vært der over tid og tiltaket har satt seg:

De har en viktig funksjon, men det kan ha med deres kapasitet å gjøre, at de ikke har nok ressurser til å forplikte seg til enkeltbrukerne. Men jeg ser at det er veldig positivt når man får til et samarbeid over tid. Da ser man mer helheten.

Det er et kjempepositivt tiltak, nå når det har satt seg, og vi vet at det er kommet for å bli. Da er det mer stabilt for oss, også, og vi kan bruke dem. Vi vet at de er der over tid.

Også andre fremhever det positive i tiltaket:

At det er et rusfritt sted er kjempeflott. De fyller et behov. Men det er litt eksklusivt i dag. Samtidig ser jeg dilemmaene, de skal ikke være en ny "Ungdomsbase". Det er bra at de kan være leksehjelp for ungdom og følge opp der, og ta dem med på turer som gir nye rusfrie erfaringer.

Ikke alle som kunne vært i målgruppa for Brygga velger å bruke dem, sier en samarbeidspartner. Brukerne er ofte skeptiske til det som er nytt og vil gjerne definere seg selv ut av hjelpeapparatet og vil klare seg selv:

Noen bruker ikke Brygga, de orker ikke mange år med hjelpeapparatet, de ønsker å gå videre. De er så "fed up" med det der. De ønsker noe privat, eget, noe for seg selv. Da blir hjelpeapparatet mer mistenksomme. Det blir en ond sirkel.

Også en annen samarbeidspartner forteller om en ungdom som av og til ikke orker å gå til Brygga, fordi mange tidligere rusvenner går der. Ungdommene opplever at det er de samme der, bare at de er rusfrie. Hun ønsker å bli kjent med andre, så i perioder holder hun seg borte, mens i andre perioder er hun der mer igjen, alt etter behov. Dette kjennetegner mange brukeres mønster; i noen perioder er det mer behov for Brygga, i andre perioder ikke. De periodene de bruker Brygga hyppig kan for noen være den første tiden etter endt behandling, mens for andre kan den komme flere år etter.

4.2 Brygga – midt imellom behandlingsverden og kommunen

Bryggas organisering med avtale både med kommunen og Helse Midt-Norge, medfører at de må dekke ulike behov og oppgaver som i enkelte tilfeller kan komme i konflikt med hverandre. Et spørsmål er for eksempel hvem Brygga skal være for:

Til å begynne med la de seg smalt: Ikke metadonbrukere, ikke fra bestemte institusjoner, rusfrie. Det var vi uenige i. Jeg mener at de heller skal starte med vid og høy port og heller smalne etter hvert.

Denne kommunale samarbeidspartneren spør seg: Hva skjer med de som faller utpå igjen og ruser seg? Behovet til brukerne burde stå i sentrum, mener han, ikke prinsipper som kan stenge ut enkelte ved spesielt stort behov for hjelp og kontakt.

En annen kommunal samarbeidspartner synes det er synd at enkelte ikke har innpass, samtidig som han skjønner Bryggas argumenter:

Vi hadde en runde med metadonbrukere i 1999. Da ble det spørsmål om fritid og nettverk for denne gruppa. Brygga sa først ja, deretter nei. Jeg ble skuffet da, fordi vi hadde ikke annet tilbud til disse brukerne. Mange av disse fungerer jo og trenger også nyintegrering. Men jeg skjønner jo Brygga, også. Det kan bli mye prat om metadon, subutex, medisiner – er vel viktig at det er det skillet, også.

Denne samarbeidspartneren kunne tenkt seg at i alle fall de som det går bra med etter medikamentell behandling, kunne fått hjelp til å få en fot innen nærmiljø, frivillige lag og annet av Brygga²¹.

Flere av samarbeidspartnerne påpeker at Bryggas posisjon er ”midt i mellom alt”, både Helse Midt-Norge og kommunen. Det innebærer at de må slåss litt. Som en informant uttrykte det:

Politikken styrer tiltakene fram og tilbake og Brygga er ikke noe unntak. Brygga er både statlig og kommunalt, slik at det er lett å komme i klemma.

Men dette er ikke bare negativt:

Brygga er midt i mellom alt, men det er sunt å kjempe når en skal komme i gang.

En viktig samarbeidspartner til Brygga er Veksthuset Molde. Kontaktpersoner der forteller at Brygga er blitt en mer og mer viktig samarbeidspartner, de har en sentral plass:

De er en forlenget arm for oss med nærhet til brukeren. Det er langt til Trondheim for oss og tiden er knapp hvis en bruker sprekker.

En kommunal samarbeidspartner sier at han er usikker på hvem som har *ansvaret* for brukerne når de formidles til Brygga. Når de sender en bruker som trenger hjelp i forhold til aktiviteter og fritid, vet han ikke om Brygga bare gir informasjon eller om de faktisk følger dem på aktiviteter. For det er det noen som trenger, sier han:

Hvis ikke det ansvaret blir tatt der, blir det til at vi må ta den biten når vi ikke kan være sikre på at Brygga tar den biten. De skulle vært mer tydelige på det. De blir mellom barken å veden. Kanskje de vil ha det sånn. Men ikke noe problem, de er interessert og følger opp.

Sosialtjenestene har ansvar for brukerne også under behandling. En ansatt i kommunen forteller at når brukerne er på institusjon pleier Brygga å markedsføre seg for dem ved at de tar direkte kontakt med klientene. Ofte er ikke sosialtjenesten informert om det:

---

²¹ Ifølge de ansatte ved Brygga er tilbudet åpent også for personer som er ferdig med metadonbehandling.

Brygga burde ta kontakt med sosialtjenesten for at de også skal bli oppdatert. Kommunen har ansvar før, under og etter behandling, står det i loven. Da bør sosialtjenesten være koordinator, knutepunktet rundt brukeren. Hvis det ikke går så bra, og det må gjøres reinntak, da må kommunen igjen søke. Da er det kjempeviktig at vi får den røde tråden i alt. Brygga kan jo være litt ut og inn i livet til folk, mens vi har et ansvar hele tida. Vi er med lengst i en slik prosess.

Samarbeid og tydelighet i forhold til ansvar er momenter som det kanskje bør bli større fokus på. Dette er spesielt relevant i og med at Brygga er organisert som et samarbeidstiltak mellom kommunen og helseforetaket.

4.3 Metodikken ved Brygga

Helse- og velferdstjenesten, oppfølging - tidligere en del av sosialtjenesten i Trondheim kommune - koordinerer alt arbeidet rundt rusmisbrukere. Brygga er en del av det arbeidet, Aetat en del av det, MARiT²² en del av det osv. En samarbeidspartner mener at Brygga burde vært mer tydelig på at de er "spesialistene" på fritid. De jobber ikke systematisk med hver enkelt bruker, men er et møtested der brukere kan treffe hverandre. Han sier videre at skal det fungere som et integreringstiltak bør det skje en del konkretiseringer og endringer av tiltaket:

De er litt løse, uforpliktende, synes jeg. De skulle vært mer konkrete rundt ansvarsgrupper rundt en person. Men Brygga påpeker at det er frivillig, at brukerne får bestemme hva de skal bruke dem til. Det blir en slags besøksplass, og ikke flere forpliktelser enn det. Men de bør ta tak i ting hvis brukerne ønsker å gjøre noe. De kunne inngått i en plan i forhold til brukerne sammen med sosialtjenesten.

Det startet med at de skulle være brukerstyrt, en kafé. Nå er de en dårlig mellomting. De skulle vært mer tydelige i ansvarsgruppearbeidet. Skulle tatt over nettverksarbeidet som institusjonene gjør. Det er arbeid som kommunen ikke har kompetanse på. De kunne vært en del av kontakten, vært "følgepersonen", kontaktpersonen mot frivillige aktiviteter og organisasjoner.

En annen samarbeidspartner sier at intensjonen med Brygga er at brukerne skal komme med ideene, og at det skal være et brukerstyrt hus. Dette utgangspunktet kan være vanskelig for enkelte. Derfor savner han et mer konkret tilbud:

Det er viktig at de har konkrete tilbud som kan være utgangspunkt for at folk skal komme på mer de har behov for. Da får de raskere tilhørighet til plassen. At det finnes opplegg og aktiviteter de kan være med på hvis de vil. De bør ha noen konkrete tilbud, utover å være kun et sted hvor man drikker kaffe og leser aviser.

En samarbeidspartner forteller at han bruker LØFT (løsningsfokusert tilnærming) i arbeidet med sine brukere innen rus og psykiatri. Metoden legger vekt på at årsaken(e) til problemer er noe annet enn løsningen, og man stiller gode spørsmål slik at klientene får tenke over eget liv. Man fokuserer på perioder som funker og blåser opp det, forteller han. Man flytter fokus bort fra det negative og ser på løsninger. Han forteller at Brygga har de samme grunnholdninger og prinsipper i møte med brukerne:

De fokuserer på mestring og hva de kan – ressursene - og er lite problemorienterte. De støtter, er i bakgrunnen for at de unge skal ta kontakt selv. De devaluerer ikke brukerne, men de styrker folk.

---

²² Senter for medikamentassistert rehabilitering i Trondheim (MARiT).

En annen som jobber med oppfølging av rusmisbrukere i kommunen, forteller at hun jobber med å få rusklienter ut fra sosialkontoret, fordi det ligger så mange minner der og det er en daglig påminnelse om hvor ”ubrukkelig” du er. Her kan Brygga komme inn, for de rommer det meste, og det finnes ikke noe som kan minne dem om at det er et offentlig hjelpetiltak. Brygga kan sees på som sosialkontorets forlengede arm, sier hun.

Brygga er en arena hvor man knytter kontakt med andre, knytter vennskap og er et trygt sted for brukerne å starte på. Det er derfor lett å komme inn i varmen, forteller en samarbeidspartner. Brygga strevde i begynnelsen, men nå er det et tiltak som har satt seg:

Brukere formidler at det er deilig å være der, og at det er lite som minner om kommunalt tiltak. For eksempel er det ofte tidligere misbrukere som har brukt tiltaket i mange år som fører de unge inn.

En samarbeidspartner sier at det ikke er rusen som er problemet å få bukt med, men det er årsaken til at de begynte med rus som de må jobbe med - lenge. Man må spørre seg hvorfor de valgte rusen, og hva må endres for å få dem tilbake til samfunnet? Og det er her Brygga kommer inn i bildet etter hvert, med integreringsfokus, sier han:

Etter behandling i en institusjon er det som å sende ut en 16-åring hjemmefra som er uttrygg i alle roller. Da er det godt å vite at Brygga er der, som har en forankring i det å være til stede for brukerne. Brygga fungerer som en sikkerhetsventil med mulighet for skaping av nettverk og trygghet.

En samarbeidspartner vet om aktivitetene de holder på med ved Brygga, men kjenner ikke til metodikken:

De skulle vært mer markedsretta, siden vi jobber med de samme ungdommene. Jeg synes det er rart at kollegene mine her ikke visste om innholdet. De visste om leksehjelpa, lekseoppfølging, at det er noen lærere innom, at de har felles måltid en gang i uka, og de turene. Men jeg kunne tenkt meg mer om hva innholdet er der, hvordan tenker de i forhold til målgruppa, metoder de jobber etter og sånt.

I og med at Brygga har et såpass stort repertoar, og aktivitetene ofte springer ut av brukernes behov, er det viktig med tydelighet i forhold til metodikk. Hva som styrer deres arbeid, og hvorfor de velger de løsninger de gjør kan gjøres mer eksplisitt. Dette behandles nærmere i avslutningskapitlet (kap 8).

4.4 Oppsummering

Alle samarbeidspartnerne vi har snakket med ser i større eller mindre grad at Brygga har en viktig posisjon i ettervernet og integreringen av tidligere rusmisbrukere. Bryggas eksistens gir en trygghet både for behandlingssystemene og andre som har ”ansvar” for brukerne. Brygga er et viktig tiltak for at behandling og integrering skal lykkes.

Imidlertid er det fortsatt noen innvendinger til stedet, men de var langt mer nyanserte og alle hadde erfart med årenes løp at Brygga er svært viktig for de som benyttet seg av det.

Noen konkrete råd fra samarbeidspartnere:

- Brygga bør bli mer markedsrettet. Mer tydelighet på innhold og metodikk.
- Brygga bør informere sosialtjenesten i større grad hva som skjer/hva de gjør i forhold til den enkelte bruker.
- Mer tydelig ansvarsfordeling. Hvem har ansvaret for hva i forhold til brukerne?
- De bør få flere ansatte slik at en mer tilpasset åpningstid blir mulig (med helge- og høytidsåpent).
- Mer tydelighet på hvem som er i målgruppa.
- Ikke være så snever; metadonbrukere som det går bra med bør få hjelp i forhold til nettverk og fritid.
- Være mer tydelige på at de er ”spesialister på fritid”. Slik som det er i dag framstår tilbudet som litt løst.
- Bør videreføre nettverksarbeidet som institusjonene setter i gang da sosialtjenestene ofte mangler kompetanse på dette.

Denne gjennomgangen viser at det uttrykkes en del dilemmaer rundt dette tilbudet. Det skal være et tiltak for de som er rusfrie, men hva er rusfri? Det skal være åpent for alle i målgruppa, men hvem er målgruppa? Er målgruppa for snever? Er tilbudet eksklusivt? De skal være et sted med lav terskel, men for noen er terskelen kjempehøy. Er du ”god nok” eller rusfri nok hvis du kun har vært gjennom poliklinisk behandling? Dette er spørsmål som har kommet tydelig fram i denne intervjuunden. Samtidig sier samarbeidspartnerne at de ser at tiltaket er svært viktig for brukerne som bruker stedet og for dem som samarbeidspartnere; Brygga representerer en trygg havn. Og samarbeidspartnerne ser at det er et sted som brukerne gjerne bruker. Brukerne vet at det eksisterer et tilbud som er der over tid, og for dem det gjelder er det en svært viktig støtte for å bli trygg og bli integrert i samfunnet.

5 ”Vi gjør alt og ingenting” - om Bryggas metodikk

I dette kapitlet presenteres Bryggas arbeidsoppgaver. Data er hentet fra hva vi observerte, hva de ansatte selv presenterer, hva brukerne forteller og hva som presenteres i skriftlige dokumenter. Kapitlet starter med at de ansatte selv forteller om det arbeidet de gjør ved Brygga og hvorfor de ønsker å fremheve integreringsbegrepet i arbeidet de gjør. Hva er det unike ved Brygga?

5.1 De ansattes fortelling²³ om hvorfor Brygga blir kalt et integreringstiltak

For å skille Brygga fra det kommunale ettervernet ble integreringsbegrepet innført, for å synliggjøre at dette var en gråsoner mellom behandlende instans og kommunen. Det gjorde vi fordi det viser seg at folk i en fase etter utskiving er like behandlingstrengende som når de kommer inn. Så det var et begrep som vi valgte ut, et begrep som også synliggjør det sosialfaglige arbeidet det ligger i å løsrive seg fra behandlingsapparatet. Det trenger folk hjelp til. Det går ut over det å møte opp på et kontor til en kurator som man kjenner mer eller mindre. Og det rommer også tillitsbegrepet. Det er en jobb som krever at man har tillit til folk for at de skal komme og synliggjøre behovene sine. De har en stolthet omkring det å klare seg selv: ”Nå er vi ferdige med behandling og nå skal vi greie oss selv.” Man må inn under huden til folk for å få tak i hva de egentlig sliter med. Da trenger de å ha tillit til oss. Før oppstart av Brygga var et av spørsmålene hvorfor ikke sosialtjenesten kunne ta den jobben og hvorfor det skulle bli et eget tiltak. I den kommunale verden er jobben gjort når folk er ferdig med behandlinga og får bolig fra bolig tjenesten og en jobb. Men selv om man er ferdig behandlet er man ikke nødvendigvis ferdig rehabilitert. Dette settes på dagsorden her ved å rette fokus på faget integrering. Vi ønsker å uttrykke det arbeidet som ligger i faget integrering som går ut over rene tiltak, da mye gammel problematikk blir aktualisert i utflyttingsfasen. Det handler om å:

- *Utvikle rusfri identitet og jobbe med styrking av kompetanse (Hvem er jeg?) Hvor skal jeg?)*
- *Få hjelp til å oversette sosiale ferdigheter (redskap) fra rustilværelsen til rusfrie sosiale situasjoner.*
- *prøve ut ulike roller både ifht å være seg selv, kjæreste, familiemedlem, venn, men også i forhold til yrker og fritidsaktiviteter osv*

Den biten kombinert med det kommunale ansvaret for å følge opp den enkelte både før, under og etter behandling er nødvendig. De trenger tettere oppfølging og oppfølging over tid. Gjerne over flere år.

*Det at noen sier at Brygga er unik handler om tilgjengeligheten vår. Man kan komme når man selv vil, det er åpent, åpent, åpent. Brukerne forteller at de føler seg klientgjorte når de er på møter med andre offentlige instanser. Mens på Brygga kjører vi **mestringsfokus**, og prøver å være forsiktige med å klientgjøre dem fordi de skal ut og mestre dette selv. Når de kommer med et problem, problemfokuserer vi ikke så veldig lenge. Vi retter fokus på det de gjør bra. Og vi krisemaksimerer ikke situasjoner, heller. Det er de veldig flinke til selv. Vi fokuserer framover og har is i magen. Det er en del av metodikken vår, vi skal ikke klientgjøre dem. De må ordne ting selv på Brygga. Vi er en plattform de trenger for å bli mer og mer uavhengig og integrert. Derfor er det vanskelig å spre tilbudet på andre instanser. **Nøkkelbegrep er tillit, langsiktighet og en plattform for å tørre å utvikle seg videre.***

²³Teksten i boksen er direkte sitat fra intervju med de ansatte.

5.2 Brygga målgruppe

Brygga er et tilbud for personer som har gjennomgått behandling for sitt rusmisbruk, og for de som har vist stabilitet over tid uten rus. Tiltaket er imidlertid ikke åpent for personer som gjennomgår medikamentassistert behandling. Da senter for medikamentassistert rehabilitering i Trondheim (MARiT) startet i 1999, betydde det at metadonbrukernes fritid også måtte fylles. Flere ønsket at Brygga skulle fylle denne gruppas behov. Det var press fra mange hold, og de sa *ja* og *nei* i samme åndedrag, forteller en ansatt ved Brygga:

Det kom tre brukere fra MARiT i starten. Det ble reaksjoner fra brukerne våre – følelsesmessige reaksjoner. Det handlet om at de har jobba på egen hånd med å bli rusfri, så kommer de som går på metadon. Det økte sårbarheten deres.

Det resulterte i mange følelsesladde møter. Behandlingsverden ville trekke seg ut dersom det også var åpent for metadonbrukere og mange brukere ble usikre og mistilpass. De ansatte forteller at det i alle fall ble synliggjort for alle hvor de stod i den saken:

Det at vi er smale har forfulgt oss fra dag en. Greit, det er vi, sett i den store sammenhengen med hvem sosialtjenesten "sørver" er vi smale, fordi vi "sørver" den gruppa som vi gjør. Det synes jeg er greit nok. Det er det som er meningen med Brygga.

Voksne med rusproblem i Trondheim kommune fikk i 2004 sitt eget aktivitetshus og møtested med adresse Gryta. Dette er et tilbud til alle, uten store krav om endring av rusatferd. Gryta har også et skjermet tilbud for personer som er under metadonbehandling tre ganger i uka. Samarbeidspartnere uttrykker også at Brygga fungerer best med den målgruppa de har i dag.

Brygga påpeker under evalueringen at *personer som er ferdig med metadonbehandling også er en del av målgruppa – de er velkommen på Brygga.*

5.3 Faste aktiviteter og tilgjengelighet

Brygga påpeker i møter med brukere eller potensielle brukere at det ikke er behandling de driver med, men at de kan hjelpe dem som trenger det inn i de kanalene som er nødvendig. De er et treffsted – ikke et offentlig kontor. I et møte med de ansatte, sa den ene at "vi gjør alt og ingenting" når hun skulle forklare hva de gjorde ved Brygga. Dette utsagnet signaliserer at tiltaket favner vidt, fra alt mulig til minst mulig. De ansatte forklarer hvorfor de ikke gjør oppgaver for brukerne, men i stedet motiverer dem til å gjøre det selv:

Jeg kunne hjulpet henne med å få arbeid, det hadde vært en halv dags arbeid for meg - med min bakgrunn som arbeidskonsulent på Stavne, men det gjør vi ikke. De må igjennom det selv.

Brygga jobber med å styrke den enkeltes identitet og tro på seg selv. De har en ressursorientert tilnærming som formidler at de klarer alt selv, hvis de vil. Det er også ganske mange faste aktiviteter som har kommet til etter hvert, først som ideer fra enkeltpersoner, til faste tilbud som mange ønsket. Ensomhetsproblematikk er mye av årsaken til sprekk i perioden etter behandling. Sosial trening gjør brukerne sterke slik at de kan gå ut på egen hånd, samtidig som de får nettverksbindinger ved Brygga.

Vi gjør utrolig mye, sier de ansatte:

- Åpen møteplass alle hverdager med åpningstid til kl.21 tre kvelder i uken
- Leksekafé en kveld i uka med en lærer fra Gerhard Schønning
- Arbeidsrom hvor man kan sitte med lekser eller andre aktiviteter
- Felles middag hver tirsdag
- Helgeåpent siste helg i måneden
- Lørdagsgrøt
- Turer (blant annet romjultur til Røros, "bli kjent - tur" på høsten for gamle og nye brukere)
- Julebord/festligheter
- Data, tv, video, dvd
- Aviser og tidsskrifter
- Oppslagsverk og bøker
- Symaskin
- Lekerom for barn

I tillegg arrangerer de diverse kurs etter ønsker fra brukerne. Eksempler på kurs de har hatt er malekurs, fotokurs og Tai Chi. De har også avtale med et treningsstudio som gjør det mulig for brukerne å trene gratis. I tillegg driver Brygga med råd og veiledning, hjelper til med søknader, brev eller trener på jobbintervju med rollespill. Bryggas ansatte deltar både i ansvarsgrupper og nettverksmøter der brukerne ønsker det. Lokalene brukes også til all slags møtevirksomhet: Ansattes møter med samarbeidende instanser, ansvarsgrupper, nettverksmøter og andre møter der brukerne innkaller.

Ifølge de ansatte vektlegges det å ha kontakt med ulike deler av tiltakskjeden. Derfor bruker de en del tid på samarbeids- og informasjonsmøter. De forsøker likevel å holde møteaktiviteten på lavest mulig nivå for å sikre størst mulig tilgjengelighet for brukerne. Dette er et dilemma for Brygga; med de ressurser de har i dag er det vanskelig å følge opp og være tilstede for alle – de er sårbare ved sykdom eller lignende, fordi de har strukket turnusen langt. Derfor ønsker de en tredje stilling:

Ut i fra de rammene vi har, har vi strekt oss enormt langt både ifht åpningstider og tilgjengelighet. Men vi må forholde oss til at vi har to stillinger så godt vi kan. Det har vi gjort i seks år.

Brukerne uttrykte i intervjuene et ønske om mer tilgjengelighet og utvidete åpningstider. De ansattes svar på dette er at det er derfor de ønsker en tredje stilling. De er sårbare slik det er i dag:

Vi diskuterer med dem hvordan vi skal utnytte tida vår. Brukerne har også ulike behov. Noen trenger oss på fredagskveldene, andre klokka åtte om morgenen. Men de kan også snakke med hverandre. Vi skal ikke sitte og holde i gang samtaler i stua. Da har vi bommet.

Brukerne har tilbud om å holde åpent på egen hånd. Imidlertid er det ingen som har grepet det tilbudet foreløpig, forteller de ansatte.

5.4 Fritids- og nettverksarbeidet ved Brygga

På papiret skal vi jobbe primært mot fritid og nettverk. Det er vårt hovedområde. Men det er umulig å ikke se hele mennesket.

Brygga er et nettverk i seg selv, forteller de ansatte. Både i forhold til nettverk og fritid fungerer Brygga som et springbrett ut, for det er utenfor Brygga at livene skal leves. Når det gjelder arbeid med fritid har de en idébank som ligger på "favoritter" på datamaskinene på Brygga. De samarbeider med Sør-Trøndelag idrettskrets, og legger ut informasjonsbrosjyrer om kultur- og aktivitetstilbud i Trondheim. De kan også være med enkelte på aktiviteter der det er behov for det, men stort sett drar brukerne sammen med andre brukere på ulike aktiviteter. Gratis treningskort og tilgang på fiskekort i Nidelva er også et tilbud ved Brygga.

I starten ble det forventet av noen samarbeidspartnere at Brygga skulle være en slags fritidsklubb, forteller en ansatt. Det ble kommentert at det bare ble drukket kaffe ved Brygga:

Noen samarbeidspartnere mener vi bør ha en liste over aktiviteter av hva vi kan tilby her nede. Da sier vi at det "kræsjer" med det at folk skal lære seg å mestre sine egne liv og ha trening på det. Og vi synes Brygga er en god plass å begynne.

Det hadde vært kjempeenkelt for oss å starte en fritidsklubb. Det hadde vært det enkleste vi hadde gjort. Men da hadde vi gjort dem en mega bjørnetjeneste. For det er ikke der skoen trykker. Den ligger på det å få bekreftet seg selv, å få kledd på seg de klærne de føler er behagelige.

Det er viktig at aktivitetene springer ut fra brukerne selv, forteller de ansatte. Derfor vil det tilbudet de har til enhver tid henge sammen med hvilke brukere de har inne. Ved initiativ fra brukerne går de ved siden av og legger til rette. Noen av aktivitetene som de ser er viktige for mange har blitt faste:

For eksempel middagen og leksekaféen. De har vært en idé fra brukerne, så har vi på en måte tatt litt over organiseringa av det. Vi lager middag som er ferdig når de kommer; det har med at vi har litt omsorg for at de har det hektisk på skole og jobb og ikke rekker å komme hit og lage middag. Da hjelper de heller til med opprydding og sånt. Og leksekafeen er et fast tilbud, og lørdagsgrøten. At vi har noen sånne anker, pluss rundt jul og høytider, adventsverksted, julefeiring og andre faste ting som ligger i strukturen er viktig. Ut over det kan de komme med innspill selv. Det kan være alt mulig av diverse kurs.

De ser at de faste aktivitetene er viktige, for da samler mange seg samtidig på Brygga. Dette får en positiv "spin-off" effekt på nettverksbygging ved at de mestrer det sosiale ved Brygga, forteller de ansatte. De snakker med andre, møter fremmede, bygger vennskap. De eldste som har barn knytter ofte familiebånd med andre på Brygga. De møtes utenfor Brygga, passer hverandres barn, drar på påskeferier sammen eller hjelper hverandre med oppussing. De bruker hverandre slik man bruker venner. Da er skrittet veldig kort til at man begynner å møte hverandres venner utenfor Brygga også. Slik beveger de seg lenger og lenger ut fra Brygga, og får et stadig større nettverk.

5.5 Brygga som "talerør" for gruppa

Bryggas ansatte er engasjerte i saker som kan påvirke brukergruppa; de følger med i politiske beslutninger, lovendringer og reformer. Det skrives brev til departement om de konsekvenser nye regler kan få for brukergruppa, det jobbes opp mot de ulike offentlige instansene, og de bruker sine faste kontakter i det kommunale apparatet. De møter i ansvarsgruppemøter og som vitner i barnefordelingssaker og fylkesnemndsaker. De argumenterer for at brukerne skal få mer hjelp og støtte fra det offentlige der de ser det er behov for dette. Ansatte forteller at de kjenner brukerne godt og får derfor et godt inntrykk av hva de reelle behovene er.

Enkelte samarbeidspartnere er som vi har sett fortsatt usikre på hva Brygga kan tilby. En samarbeidspartner er for eksempel usikker på tilfeller hvor ungdommen kun har gått i poliklinisk behandling: Når kan de sende klienten til Brygga, når er de rusfrie nok? Ønsker de helst at brukerne skal komme fra kollektivopphold? Kan de med kun poliklinisk behandling bruke Brygga? Denne samarbeidspartneren har ikke tatt opp dette med Brygga, men kontoret har tenkt å invitere Brygga for å klargjøre en del slike ting, forteller han. Som vi har sett vektlegger Brygga å ha kontakt med viktige samarbeidspartnere, og bruker en del tid på å informere ulike deler av tiltakskjeden. Dilemmaet er at med de to stillingene de har er det vanskelig både å drive utstrakt utadrettet virksomhet og sikre størst mulig tilgjengelighet for brukerne.

Nedenfor skal vi se at også andre innen tiltaksapparatet ikke har vært kjent med innholdet til Brygga. Det er nok enkelte huller i informasjonssystemene i tiltakskjeden rundt målgruppen. Eksempler nedenfor illustrerer dette.

5.6 Brygga for familier

Brygga har i gjennomsnitt 50 brukere i året. En stor del av disse er barn. Barnefamilier er en godt integrert del av brukergruppa på Brygga - både når det gjelder bruk av treffstedet og i forhold til råd/veiledning. I følge årsrapporten for 2003 hadde Brygga ekstra fokus på arbeid med barnefamilier i 2003. De tilrettela Brygga både fysisk og aktivitetmessig for barnefamilier slik at barna og deres familier skal føle seg velkommen. Arbeidet er først og fremst forebyggende, men der de finner det nødvendig bidrar de med hjelp til søknader og henvisninger til ulike deler av hjelpeapparatet.

En del brukere/familier er nesten uten nettverk. Det er også enkelte i målgruppa som har problemer knyttet til relasjoner med egne foreldre eller familie. Dette fører i enkelte tilfeller til at barna kanskje ikke har mye kontakt med besteforeldre, heller. En kvinnelig ansatt forteller at med noen av "gutta" snakkes det en del om "manneting" – om økonomi, farsrollen og andre ting som menn ofte sliter med både i forhold til partner og barn:

Vi blir på en måte en ufarlig part. Vi har ikke myndighet eller makt i noen retning. Det er viktig å ha en slik part og bruke det når man trenger det. Vi sier ifra hvis det går over stakk og stein, men vi har ikke samme myndigheten.

Brygga er en rollemodell og rollebygger, sier en samarbeidspartner. Hvis en ny bruker har barn, kan en se andre i samme situasjon på Brygga og få motivasjon til å tenke at kan de, kan jeg også. Også andre samarbeidspartnere påpeker dette som noe av det mest positive med Brygga for foreldre:

Det fungerer som drahjelp for nye å se at folk som har vært i behandling og har barn er der.

Det er viktig med bekreftelse, og det er viktig for familier å ha Brygga, forteller de ansatte. Familier som har barn i ulike besøksordninger, legger ofte besøkshelgene for barna til de helgene Brygga er åpen. Da kommer de til Brygga eller er med på turer, og får på den måten vist seg fram, bekreftet deres foreldreskap/deres kompetanse. Brukerne har ofte spørsmål omkring barnas skolegang, lekser og leggetid. Det oppleves som vanskelig for noen å gå til sine foreldre og diskutere egne barn. Det er ofte konfliktfylt, mens på Brygga kan de ta opp alt mulig. Enkelte sliter med dårlig samvittighet; de føler de har gjort mye dumt i forhold til barna sine. I slike saker jobbes det langsiktig både med motivasjon og trygging av foreldrerollen. Det hender Brygga snakker med ungene, også.

De som har barn har ofte hatt eller har kontakt med barneverntjenesten over lang tid, for eksempel for midlertidig plassering av barna i fosterhjem når de har vært i lengre behandlingsopphold. Mange er redd barnevernet. De ser for seg store overskrifter, at de kommer og henter barna deres; noen har dårlige erfaringer med dem fra da de selv var barn. Ofte ønsker brukerne at ansatte ved Brygga skal være med på møter da de kan være følelsesmessig sårbare på de møtene. Da blir Brygga med. De støtter dem, og er der som moralsk støtte. Brukerne ber dem være der for at de skal tørre å si det de skal si. Av og til snakker Brygga på deres vegne hvis det er avtalt på forhånd. Ofte ønskes de med som et ekstra øre ifht hva som blir sagt. Man kan få dobbeltsjekk hva som blir sagt på denne måten. Mange sliter med gammel ubearbeidet problematikk og ønsker hjelp til å skille hva som er "egne spøkelses" og om det kan gå ut over barna. Det er en veldig viktig bit for dem, forteller de ansatte:

Brukerne våre vil ikke at deres historier og spøkelses skal gå ut over deres unger. Foreldrebiten er kjempevanskelig for mange. Når de er ferdig behandlet og skal ha tilbake barna har enkelte problemer med å fikse den biten. Det blir vanskelig for dem. Mange sprekker i slike situasjoner. Det er en risikosituasjon og gå inn i hvor de trenger kjempemye støtte. Da er det viktig med den tilliten de har til Brygga.

En del i det øvrige hjelpeapparatet (samarbeidspartnerne) ble overrasket under intervjuene da de fikk høre at foreldre som har barn i fosterhjem bruker Brygga som et sted å være når de har barna sine på besøk. De synes det er svært positivt og lurer på om dette er kjent for eksempel for barnevernet? De ansatte ved Brygga ble spurt om dette og forteller at de akkurat med barneverntjenestene har vært lite flinke til å informere eller markedsføre seg:

Vi ser at hjelpetjenesten har vi ikke informert. Men det er et kapasitetsproblem for oss, vi må stenge Brygga hvis de ikke kan komme ned hit. Men vi har en runde å ta på informasjonsbiten, det har vi helt, helt klart. Særlig nå etter omorganiseringa. Vi hadde en runde i vår, men da visste de ikke hvor kontorene deres skulle ligge engang. Vi må nå gå rundt på de forskjellige husene og få representanter fra alle etatene på disse møtene.

Samtidig er de ansatte oppgitt over at enkelte uttrykker at de ikke vet hva Bryggas innhold er:

Vi har vært innenfor alle i behandlingsapparatet de 6 årene vi har holdt på. Dette handler også om at det er en informasjonsflyt som må kunne gå innad i systemet. Vi har sendt ut masse informasjon, men har ikke hørt så mye fra den andre enden. Så er det noen som kan få informasjonen mange ganger, på nytt og på nytt uten at de har oppfattet hva vi gjør.

Eksemplene overfor viser at det trolig er en del huller både i kunnskap og orientering om det som finnes av tilbud ved Brygga hos enkelte samarbeidspartnere, men også at informasjon om Brygga ikke har nådd fram til alle som burde hatt den. Dette jobbes det aktivt med å få til, både informasjonsbrosjyrer og nok en presentasjonsrunde er planlagt, ifølge de ansatte. De jobber også hele tiden med å få en tredje stilling slik at utadrettet virksomhet skal bli lettere.

5.7 Oppsummering

Brygga jobber ut i fra her og nå, og deres grunnleggende tanke er at de skal bry seg. De ønsker ikke å bli oppfattet som kontrollører eller behandlere. De ønsker at alt skal gå via brukeren. De blir godt kjent med brukerne da de møter dem ofte og over tid:

Sosialtjenesten er den formelle samarbeidspartneren i forhold til vedtak og økonomi. Brygga har ikke fullmakter i så måte. Vi er mer en forlengelse av sosialtjenesten, men jobber med andre oppgaver. Vi har nettverk som kan stille opp; det har ikke sosialtjenesten.

I tillegg har Brygga et annet tilbud enn hva sosialtjenestene har kapasitet til. De opererer på andre arenaer og gjør andre ting:

Vi er tilgjengelige, vi serverer middag her, er ute. Det er en annen ramme og fokus. Ikke behandling. Selv om de har problemer, går vi ikke inn i problemene hver gang. Vi hjelper med å se løsninger, fokuserer på det som skjer framover. Eller ikke snakker om sånne ting i det hele tatt, men tar en kaffe og flirer litt, så de kan distansere seg fra problemene litt. Det er viktig også å kunne møte andre som har vært i lignende situasjoner. Og det som skjer mellom folkene her. De snakker sammen, deler erfaringer, gjenkjenner, kommer med konkrete forslag. I etterkant - etter møter de har grudd seg til - kommer folk hit og lufter og deler erfaringer.

Treffstedet i seg selv er en viktig sosial arena både for relasjonsbygging, som en mestringsarena der man får prøvd ut roller og ifht nettverksbygging.

Bryggas metode krever langsiktighet og stor grad av tilgjengelighet. De gir brukerne rom til å utvikle seg og gjøre ting i egen takt. De ønsker ikke å tvinge fram endring. De avskjærer heller ikke kontakten hvis noen sprekker. De opprettholder kontakten over tid og opplever at dette er uvurderlig for den enkeltes utvikling og vekstprosess:

Hovedtanken vår er at det viktigste av alt er at vi har vært til stede over tid. Har vi ikke hatt kontakt på lenge, ringer vi. "Hei, hvordan går det?"

Veksthuset Molde er en viktig samarbeidspartner. Representanter fra institusjonen sier følgende om Brygga:

Brygga er unik i Norge – de letter jobben til behandlingsinstitusjoner, samtidig som institusjonene gir Brygga eksistensgrunnlag.

Brygga er en ekstra bonus ifht hva andre har. Bare Trondheim har Brygga. Vi er veldig glade for å ha dem, og ha den kontakten, den ikke så formelle kontakten.

Denne gjensidigheten i forholdet skaper et viktig sikkerhetsnett rundt brukere som er på vei ut av behandling. Under oppholdet og ved utskrivning fra Veksthuset Molde er det mange instanser som er involvert. Veksthuset Molde forholder seg til instanser som rusteamet, sosialkontoret, kriminalomsorgen, barnevernet, arbeidsgiver og de jobber med nettverksmøter. Men Brygga har fått en mer og mer sentral plass. De er en forlenget arm for Veksthuset Molde med nærhet til brukeren.

Denne gjennomgangen viser at måten Brygga jobber på er en bevisst metode for å gjøre brukerne trygge og i stand til å leve sine liv *utenfor* Brygga. Denne metodikken som bygger på langsiktighet og tilgjengelighet er kanskje en noe uvanlig arbeidsform i den øvrige tiltakskjeden rundt brukerne. Smørbrødlister over aktiviteter forventes, men Brygga gir dem ikke det.

6 Oppsummering og anbefalinger

Organiseringen av Brygga som forutsetter et tett samarbeid mellom kommune og behandlingsverden har fungert godt. Lignende tiltak er ofte enten helt kommunale eller private. Behandlingsinstitusjoner har også ofte egne ettervernstiltak, kun for de som har vært i behandling. Brygga er åpent for "alle", både de som har gått igjennom et kollektivopphold og andre som har vist stabilitet ifht rus over tid. Samtidig er de i "en skvis" – mellom kommunens forventinger og behandlingsinstitusjonenes forventinger. Det som har vært hovedfokus for Brygga, er at brukerne er tilfredse og at Brygga kan være et godt tiltak i en svært sårbar periode i brukernes liv der de trenger hjelp til å mestre en rusfri tilværelse med de krav det stiller til den enkelte.

6.1 Informasjon og tilgjengelighet

Det er tydelig at *de ansatte strekker seg langt* for å være mest mulig tilgjengelige. På to stillinger har de åpent hver dag, flere kvelder i uka, og en helg i måneden. Det er et sårbart system som ikke fungerer optimalt for eksempel ved sykdom. Det anbefales at det opprettes minimum en tredje stilling, slik at både behov for informasjon til samarbeidspartnere, viktig møtevirksomhet og ikke minst tilgjengeligheten kan bli enda bedre. Undersøkelsen har avdekket at flere av brukerne savner at det er åpent for eksempel på fredagskvelder.

6.2 Avgrensing av brukergrupper

Noen av de kommunale samarbeidspartnere synes tiltaket er for smalt, og mener at det burde kunne dekke behovet for fritid også for de som går på medikamentell behandling. Dette spørsmålet tydeliggjør Bryggas posisjon midt imellom kommunen og Helseforetaket: Mellom de kommunale oppgavene og de medikamentfrie behandlingsinstitusjonenes ønsker. Å trekke inn metadonbrukere vil ha uheldige effekter:

- Samarbeidsrelasjonen med behandlingsinstitusjonene vil ikke bli så tett.
- Brukerne vil ikke ønske dette, og Brygga vil kunne miste brukere som trenger den tryggheten de representerer.

Disse punktene viser at det vil være uheldig og blande sammen disse gruppene, selv om de vil ha like behov når det gjelder nettverk og fritid. Det anbefales at kommunen videreutvikler de tilbud som er i oppstarten for metadonbrukere slik at de kan treffe denne gruppen brukere på en mer adekvat måte. Metadonbrukere blir ofte "stigmatisert" av de som har gått igjennom harde medikamentfrie behandlingsopplegg for å bli rusfrie; noen brukere ser på metadon som "juks".

Imidlertid er tilbudet også rettet mot de som er ferdig med metadonbehandlingen og har blitt rusfrie. Brygga bør tydeliggjøre dette for sine samarbeidspartnere og andre i tiltakskjeden rundt rusmisbrukere.

6.3 Integreringstiltaket Brygga - har det lyktes?

Man ser at brukerne opplever Brygga som et svært positivt tiltak for dem. Metodikken ved Brygga kan være noe ukjent og uklar for andre i tiltakskjeden, der konkrete, tidsbegrensede og målbare resultater ofte er forventet. Ved Brygga jobber de langsiktig i og med at prosessen mot integrering tar mange år. Arbeidsmetodene de bruker vil variere etter hvilke problemstillinger de enkelte brukerne trenger å jobbe med.

Mandatet til Brygga var fra starten av å jobbe spesielt med nettverk og fritid. I årenes løp er dette mandatet blitt videreutviklet, og Brygga har utviklet en metodikk på bakgrunn av at man har sett at konkrete fritidstilbud og tilrettelegging for denne målgruppa ikke er tilstrekkelig. De jobber med et *brukerfokus* der brukerne får den støtte de trenger for selv å finne ut hva de ønsker, og for å gi dem trygghet slik at de selv mestrer livet sitt. For å føle at de mestrer den rusfrie tilværelsen må de prøve ut roller, utvikle identiteten og styrke sin kompetanse. Dette gjøres ved at de selv får erfare at de allerede har "verktøy" til å klare dette arbeidet selv. Brygga kan peke på hvordan dette "verktøyet" kan oversettes og brukes i "normale", rusfrie settinger. Brukerne må selv erfare for å bli selvstendige, trygge og integrerte i samfunnet. Denne arbeidsformen krever trygge og gode relasjoner og langsiktighet. Dette har Brygga lyktes med. Staben er svært stabil, og de ansattes åpenhet og tilgjengelighet skaper en god og trygg atmosfære.

Det anbefales at Brygga tydeliggjør denne metodikken for samarbeidspartnere og forklarer hvorfor de ikke har "smørbrøddister" over aktiviteter. Samtidig anbefales det at man har et tydeligere opplegg for de som kommer som helt nye til Brygga, både i forhold til aktiviteter og en tydeliggjøring av hva de kan tilby eller være for den enkelte.

6.4 Avslutning

Denne evalueringen av Brygga har vist at tiltaket har blitt et svært populært tilbud for målgruppa. Det blir brukt over flere år og folk tar med barna sine dit. Det er et hus som er åpent og med stor grad av brukerstyring. Brygga fungerer som en trygg plattform, og et springbrett ut til samfunnet.

Også samarbeidspartnere ser at Brygga er en viktig del av tiltakskjeden rundt tidligere rusmisbrukere. Imidlertid er rusfeltet preget av mange aktører og mange forskjellige behov. Noen kommunale samarbeidspartnere ønsker at Brygga skal være mer tydelige på innholdet og åpne opp for andre grupper med tilsvarende behov knyttet til nettverk og fritid. Metadondiskusjonen var aktuell i oppstarten av Brygga sent på 1990-tallet. Noen har med årene sett at det ikke er heldig å blande disse gruppene, noen få stiller fortsatt spørsmålsteget ved hvorfor ikke Brygga kan dekke nettverk og fritidsbehovet til de på metadon som det går bra med. På den andre siden ønsker ikke den medikamentfrie behandlingsverden et samarbeid med Brygga dersom det skal være åpent for metadonbrukere, da det handler om en prinsipiell og ideologisk holdning fra de terapeutiske samfunnens side. Denne diskusjonen viser tydelig Bryggas posisjon mellom kommunens oppgaver og den medikamentfrie behandlingssideologien. Brygga har imidlertid tydeliggjort i denne evalueringen at de er et tilbud også for de som er ferdige med metadonbehandling og klare for en rusfri tilværelse.

Menneskene som ønsker å bli rusfrie har alle forskjellige historier og ulike forutsetninger. Det er vanskelig å møte alle behov i et tiltak. Brygga er blitt kritisert for å være for snever. Med to stillinger og 50 brukere (inkludert barna) som har kontakt med Brygga over flere år, er det neppe et godt argument at det er for snever målgruppe eller at tiltaket brukes av for få.

Vi er imponert over bemanningens stabilitet og de ansattes engasjement. De ansatte har lyktes i å skape en trygg plattform og ha passe fjæring i springbrettet.

Referanser

Christie, Nils og Kjetil Bruun (2003) *Den gode fiende: narkotikapolitikk i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget. 3.utg.

Dahl, Ulf, Gro Heidi Johansen og Helge Ramsdal (2002) *Evaluering av ettervernet i Fredrikstad: faglig rapport*. Halden: Høgskolen i Østfold.

Fauske, Halvor (2004) *Livet etter behandlingskollektivet*. Forskningsrapport nr 114/2004. Høgskolen i Lillehammer.

Foss, Olaf og Jan Mønnesland 2000 (red.) *Evaluering av offentlig virksomhet: metoder og vurderinger*. Oslo: NIBR.

Greaker, Arild og Einar Vetvik (1998) *Aktivitet og mening: En studie av Kalfarhuset i Bergen som ettervernstiltak*. Oslo: Diakonhjemmets høgskolesenter, Forskningsavdelingen.

Lie, Gro Th. (1999) *Selbuungdommene før, under og etter hjelpetilørighet til kollektivet: en retrospektiv forløpsundersøkelse*. Bergen: Universitetet i Bergen, HEMIL-senteret.

Rokkan, Tore T. og Astrid Brandsberg-Dahl (2003) *Tyrili 10 år etter: en evaluering av Frankmotunet*. Oslo: Tyrili forskning og utvikling.

Tjersland, Odd Arne (1995) *Misbrukere før, under og etter kollektivopphold: En retrospektiv undersøkelse av elever ved Tyrilikollektivet*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet.

Thomassen, Arild (2001) *Endring gjennom ritualer: om produksjon av tro på individuell endring i et terapeutisk samfunn for stoffmisbrukere: en kultursosiologisk fortolkning av betingelser for radikalt individuelt endringsarbeid og sosial mobilitet gjennom behandlingsapparatet*. Oslo: Sosiologisk årbok.

Andre kilder:

Brygga – integreringsprosjektet (1999). Intern rapport.

Evalueringsrapport Brygga – integreringsprosjektet. Trondheim 2000. Intern evaluering.

Prosjektskisse før oppstart av Brygga fra 1996/1997

Infomateriell om Helseforetak Midt-Norge

Infomateriell fra Stavne Gård KF

Infomateriell fra Veksthuset Molde www.glomstua.no

Rundskriv I-8/2004 *Rusreformen – pasientrettigheter og endringer i spesialisthelsetjenesteloven*.

Årsrapport 03 – N.K.S. Kvamsgrindkollektivet